RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1890. Första Kammaren. N:o 27.

Fredagen den 25 april.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Anmäldes och bordlades
lagutskottets utlåtanden:
n:o 46, i anledning af väckta motioner angående väghållningsbesvärets utgörande på landet;
n:o 47, i anledning af kamrarnes återremiss af utskottets utlåtande n:o 11, öfver justitieombudsmannens förslag om ändrade bestämmelser angående lösen för gravationsbevis; samt
n:o 48, i anledning af ej mindre Kongl Maj:ts proposition med förslag till lag innefattande tillägg till förordningen angående sparbanker den 1 oktober 1875 än äfven väckt motion med förslag till vissa bestämmelser angående sparbanker; äfvensom
särskilda utskottets för behandling af förslag angående ändrade bestämmelser med afseende på de allmänna läroverken och pedagogierna utlåtande n:o 1, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition n:o 17, äfvensom i anledning af inom Riksdagen väckta motioner i dithörande ämnen.

Upplästes ett inlemnadt läkarebetyg af följande lydelse:

Att grefve *Alb. Ehrensvärd* i följd af sjukdom (pneumonia acuta circumscripta) fortfarande är förhindrad att infinna sig vid riksdagen, intygar
Tosterup den 23 april 1890.

Emil Nilsson,
Bat.-läk. vid K. Sk. Dragon-Reg:tet.

Anställdes jemlikt 65 § riksdagsordningen omröstning öfver följande af statsutskottet i dess memorial n:o 45, punkten 1, föreslagna och af båda kamrarne godkända voteringsproposition:

Den, som vill, att, i enlighet med den af friherre Leijonhufvud i ämnet väckta motionen, Kongl. Maj:ts förevarande framställning på det sätt bifalles, att, för beredande af i statsrådsprotokollet öfver landtförsvarsärenden den 11 januari 1890 föreslagen aflöning åt sex fördelningsintendenter samt sex hos dem anställda skrifbiträden, Riksdagen beviljar 34,140 kronor att utgå med hälften, eller 17,070 kronor, af anslaget till indelta arméns och Vermlands fältjägarecorps' vapenöfningar samt med andra hälften, eller 17,070 kronor, af anslaget till beväringsmanskapets vapenöfningar, hvilka tvenne anslag i följd häraf med motsvarande belopp förhöjas, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har såväl Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning som den af friherre Leijonhufvud i ämnet väckta motionen af Riksdagen afslagits.

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—93;
Nej—45.

Sedan prototokoll öfver omröstningen blifvit uppsatt, justeradt och afsändt till Andra Kammaren, ankom derifrån ett protokollsutdrag, n:o 211, som upplästes och hvaraf inhemtades, att omröstningen derstädes utfallit med 41 ja och 172 nej, samt att båda kamrarnes sammanräknade röster befunnits utgöra 134 ja och 217 nej, hvadan beslut i frågan blifvit af Riksdagen fattadt i öfverenstämmelse med nej-propositionen.

Anställdes jemlikt 65 § riksdagsordningen omröstning öfver följande af statsutskottet i dess memorial n:o 45, punkten 2, föreslagna och af båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den, som vill, att Riksdagen, med godkännande af de i statsrådsprotokollet den 11 januari 1890 angifna grunder för organisation af en trängbataljon å Karlsborg jemte hvad som föreslagits beträffande personalens aflöning, till genomförande af den del utaf bataljonens organisation, som kommer att ega rum under år 1891, anvisar 100,000 kronor;

att de besparingar, som under uppsättningstiden kunna å de för den nya trängbataljonen afsedda medel beredas, må af Kongl. Maj:t disponeras för bestridande af uppsättningskostnader och öfriga med organisationens genomförande förenade utgifter; samt

att under anslaget till trängen såsom reservationsanslag uppföres nyssnämnda belopp, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Kongl. Maj:ts förevarande framställning icke af Riksdagen bifallits.

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—125;
Nej—15.

Sedan protokoll öfver omröstningen blifvit uppsatt, justeradt och afsändt till Andra Kammaren, ankom derifrån ett protokollsutdrag, n:o 212, som upplästes och hvaraf inhemtades att omröstningen derstädes utfallit med 91 ja och 124 nej, samt att båda kamrarnes sammanräknade röster befunnits utgöra 216 ja och 139 nej, hvadan beslut i frågan blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med japropositionen.

Anställdes jemlikt 65 § riksdagsordningen omröstning öfver följande af statsutskottet i dess memorial n:o 45, punkten 3, föreslagna och af båda kamrarne godkända voteringsproposition:

Den, som vill, att Riksdagen, med godkännande af de i statsrådsprotokollet den 11 januari 1890 angifna grunder för organisationen af en stamtrupp vid Hallands bataljon jemte hvad som föreslagits beträffande personalens aflöning, för år 1891 beviljar till stamtruppens uppsättning äfvensom densammas underhåll m. m. vid volontärskolan ett anslag af 40,000 kronor;

att detta anslagsbelopp jemte de redan å bataljonens stat till volontärers aflöning uppförda 5,292 kronor 50 öre, sistnämnda belopp, i den mån det för ändamålet blifver disponibelt, under benämning "aflöning till stamtrupp vid Hallands bataljon, reservationsanslag", uppföres under fjerde hufvudtiteln näst efter anslaget till Hallands beväring; samt

att de besparingar, som under uppsättningstiden kunna å anslaget uppkomma, må af Kongl. Maj:t disponeras för bestridande af upp-

sättningskostnader och öfriga med organisationens genomförande förenade utgifter, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Kongl. Maj:ts förevarande framställning icke vunnit Riksdagens bifall.

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—98;
Nej—40.

Sedan protokoll öfver omröstningen blifvit uppsatt, justeradt och afsändt till Andra Kammaren, ankom derifrån ett protokollsutdrag, n:o 213, som upplästes och hvaraf inhemtades, att omröstningen derstädes utfallit med 60 ja och 152 nej, samt att båda kamrarnes sammanräknade röster befunnits utgöra 158 ja och 192 nej, hvadan beslut i frågan blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med nej-propositionen.

Anställdes jemlikt 65 § riksdagsordningen omröstning öfver följande af statsutskottet i dess memorial n:o 45, punkten 4, föreslagna och af båda kamrarne godkända voteringsproposition:

Den, som vill, att Riksdagen, med bifall till Kongl. Maj:ts förslag, för beredande dels af ökad tillgång till bestridande af de från arméförvaltningens artilleridepartement utgående kostnader för projektiler, patroner och krut m. m., dels ock af erforderlig förhöjning i de i och för underhållet af beväringsmanskapets beklädnads-, remtygs- och utrednings- samt trosspersedlar anvisade medel, höjer artilleri- och intendentsdepartementens andelar i anslaget till försvarsverket till lands i allmänhet med 100,000 kronor för det förra och 30,000 kronor för det senare, så att anslaget, nu kronor 2,338,600, med förhöjning af 130,000 kronor från och med år 1891 utgår med 2,468,600 kronor, äfvensom vid ökning af artilleridepartementets andel utaf anslaget med ett det nuvarande anslaget till salpeteruppköp motsvarande belopp, medgifver, att af sagda andel må dels under år 1891 för gäldande af köpeskillingen för Åkers krutbruk utgå 21,340 kronor, dels ock för framtiden bestridas kostnaderna för inköp af erforderlig salpeter; röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har *dels* Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning på det sätt bifallits, att, för beredande af ökad tillgång till bestridande af de från arméförvaltningens artilleridepartement utgående kostnader för projektiler, patroner och krut m. m., anslaget till försvarsverket till lands i allmänhet eller arméförvaltningens departement höjes med 36,000 kronor; *dels* Kongl. Maj:ts framställning om öfverförande till "anslaget till försvarsverket till lands i allmänhet eller arméförvaltningens departement" af ett anslaget till salpeteruppköp motsvarande belopp icke af Riksdagen bifallits; *dels ock*, för beredande af erforderlig förhöjning i de i och för underhållet af beväringsmanskapets beklädnads-, remtygs- och utrednings- samt trosspersedlar anvisade medel, anslaget till försvarsverket till lands i allmänhet eller arméförvaltningens departement höjts med 30,000 kronor.

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—107;
Nej—33.

Sedan protokoll öfver omröstningen blifvit uppsatt, justeradt och afsändt till Andra Kammaren, ankom derifrån ett protokollsutdrag, n:o 214, som upplästes och hvaraf inhemtades, att omröstningen derstädes utfallit med 57 ja och 154 nej, samt att båda kamrarnes sammanräknade röster befunnits utgöra 164 ja och 187 nej, hvadan beslut i frågan blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med nej-propositionen.

Anställdes jemlikt 65 § riksdagsordningen omröstning öfver följande af statsutskottet i dess memorial n:o 45, punkten 5, föreslagna och af båda kamrarne godkända voteringsproposition:

Den, som vill, att Riksdagen för anskaffande af fästningsartillerimateriel på extra stat för år 1891 beviljar 800,000 kronor och deraf anslår till Karlsborg 100,000 kronor, till Vaxholm—Oscar-Fredriksborg 500,000 kronor och till Oscars-Värnslinierna 200,000 kronor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Riksdagen till anskaffning af fästningsartillerimateriel på extra stat för år 1891 anvisat ett belopp af 400,000 kronor.

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—106;
Nej—33.

Sedan protokoll öfver omröstningen blifvit uppsatt, justeradt och afsändt till Andra Kammaren, ankom derifrån ett protokollsutdrag, n:o 215, som upplästes och hvaraf inhemtades, att omröstningen derstädes utfallit med 81 ja och 133 nej, samt att båda kamrarnes sammanräknade röster befunnits utgöra 187 ja och 166 nej, hvadan beslut i frågan blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med ja-propositionen.

Anställdes jemlikt 65 § riksdagsordningen omröstning öfver följande af statsutskottet i dess memorial n:o 45, punkten 6, föreslagna och af båda kamrarne godkända voteringsproposition:

Den, som vill, att Riksdagen till byggnader å Karlsborg å extra stat beviljar 140,110 kronor och deraf för år 1891 anvisar 46,000 kronor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Kongl. Maj:ts förevarande framställning icke vunnit Riksdagens bifall.

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—103;
Nej—36.

Sedan protokoll öfver omröstningen blifvit uppsatt, justeradt och afsändt till Andra Kammaren, ankom derifrån ett protokollsutdrag, n:o 216, som upplästes och hvaraf inhemtades, att omröstningen derstädes utfallit med 58 ja och 155 nej, samt att båda kamrarnes sammanräknade röster befunnits utgöra 161 ja och 191 nej, hvadan beslut i frågan blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med nej-propositionen.

Anställdes jemlikt 65 § riksdagsordningen omröstning öfver följande af statsutskottet i dess memorial, n:o 45, punkten 7, föreslagna och af båda kamrarne godkända voteringsproposition:

Den, som vill, att Riksdagen, med bifall till utskottets hemställan, till uppförande af ett batteri för tre stycken snabbeldskanoner å Kungsholms fästning på extra stat för år 1891 anvisar ett belopp af 54,500 kronor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, har utskottets hemställan af Riksdagen afslagits.

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—121;
Nej—17.

Sedan protokoll öfver omröstningen blifvit uppsatt, justeradt och afsändt till Andra Kammaren, ankom derifrån ett protokollsutdrag, n:o 217, som upplästes och hvaraf inhemtades, att omröstningen derstädes utfallit med 84 ja och 131 nej, samt att båda kamrarnes sammanräknade röster befunnits utgöra 205 ja och 148 nej, hvadan beslut i frågan blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med ja-propositionen.

Anställdes jemlikt 65 § riksdagsordningen omröstning öfver följande af statsutskottet i dess memorial, n:o 45, punkten 8, föreslagna och af båda kamrarne godkända voteringsproposition:

Den, som vill, att Riksdagen, med bifall till Kongl. Maj:ts framställning, till fortsättande af generalstabens topografiska arbeten på extra stat för år 1891 anvisar ett belopp af 90,000 kronor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Riksdagen till fortsättande af generalstabens topografiska arbeten på extra stat för år 1891 anvisat ett belopp af 75,000 kronor.

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—99;
Nej—40.

Sedan protokoll öfver omröstningen blifvit uppsatt, justeradt och afsändt till Andra Kammaren, ankom derifrån ett protokollsutdrag, N:o 218, som upplästes och hvaraf inhemtades, att omröstningen derstädes utfallit med 63 ja och 149 nej, samt att båda kamrarnes sammanräknade röster befunnits utgöra 162 ja och 189 nej, hvadan beslut i frågan blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med nej-propositionen.

Anställdes jemlikt 65 § riksdagsordningen omröstning öfver följande af statsutskottet i dess memorial n:o 46 föreslagna och af båda kamrarne godkända voteringsproposition:

Den, som vill, att Riksdagen till fortsättning af arbetena å stambanan till Vännäs och anskaffande af rörlig materiel till bansträckan Anundsjö—Vännäs samt till påbörjande af arbetena å banan norr om Vännäs för år 1891 beviljar ett anslag af 4,665,000 kronor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Riksdagen till fortsättning af arbetena å stambanan till Vännäs och till påbörjande af arbetena å banan norr om Vännäs för år 1891 anvisat ett anslag af 3,000,000 kronor.

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—118;
Nej—21.

Sedan protokoll öfver omröstningen blifvit uppsatt, justeradt och afsändt till Andra Kammaren, ankom derifrån ett protokollsutdrag, n:o 219, som upplästes och hvaraf inhemtades, att omröstningen derstädes utfallit med 89 ja och 125 nej, samt att båda kamrarnes sammanräknade röster befunnits utgöra 207 ja och 146 nej, hvadan beslut i frågan blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med ja-propositionen.

Anställdes jemlikt 65 § riksdagsordningen omröstning öfver följande af statsutskottet i dess memorial, n:o 53, punkten 1, föreslagna och af båda kamrarne godkända voteringsproposition:

Den, som vill, att Riksdagen, med bifall till Kongl. Maj:ts framställning, åt rättskemisten, professorn A. J. Wimmerstedt, beviljar ett

ålderstillägg af 500 kronor årligen, att utgå från och med år 1891 af åttonde hufvudtitelns förslagsanslag: ålderstillägg, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Kongl. Maj:ts förevarande framställning icke af Riksdagen bifallits.

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—93;
Nej—46.

Sedan protokoll öfver omröstningen blifvit uppsatt, justeradt och afsändt till Andra Kammaren, ankom derifrån ett protokollsutdrag, n:o 220, som upplästes och hvaraf inhemtades, att omröstningen derstädes utfallit med 64 ja och 147 nej samt att båda kamrarnes sammanräknade röster befunnits utgöra 157 ja och 193 nej, hvadan beslut i frågan blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med nej-propositionen.

Anställdes jemlikt 65 § riksdagsordningen omröstning öfver följande af statsutskottet i dess memorial n:o 53, punkten 2, föreslagna och af båda kamrarne godkända voteringsproposition:

Den, som vill, att, på sätt statsutskottet i punkten 28:o af dess utlåtande n:o 9 hemstält, Riksdagen, med anledning af i ämnet väckta motioner, på extra stat för år 1891 beviljar ett anslag af 1,500 kronor, att af Kongl. Maj:t disponeras för fortsatt utgifvande genom kongl. riksarkivet af "Svenska Riksdagsakter", röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Riksdagen afslagit så väl utskottets hemställan som de i ämnet väckta motionerna.

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—117;
Nej—21.

Sedan protokoll öfver omröstningen blifvit uppsatt, justeradt och afsändt till Andra Kammaren, ankom derifrån ett protokollsutdrag, n:o 221, som upplästes och hvaraf inhemtades, att omröstningen derstädes utfallit med 98 ja och 108 nej samt att båda kamrarnes sammanräknade röster befunnits utgöra 215 ja och 129 nej, hvadan beslut i frågan blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med japropositionen.

Anställdes jemlikt 65 § riksdagsordningen omröstning öfver följande af statsutskottet i dess memorial n:o 53, punkten 3, föreslagna och af båda kamrarne godkända voteringsproposition:

Den, som vill, att Riksdagen, med bifall till Kongl. Maj:ts framställning, till om- och nybyggnad af akademiens för de fria konsterna hus, på de i statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden den 11 januari 1890 omförmälda vilkor, beviljar 385,000 kronor, deraf att utgå under år 1891 35,000 kronor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Kongl Maj:ts förevarande framställning icke af Riksdagen bifallits.

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—115;
Nej—24.

Sedan protokoll öfver omröstningen blifvit uppsatt, justeradt och afsändt till Andra Kammaren, ankom derifrån ett protokollsutdrag, n:o 222, som upplästes och hvaraf inhemtades, att omröstningen derstädes utfallit med 68 ja och 145 nej samt att båda kamrarnes sammanräknade röster befunnits utgöra 183 ja och 169 nej, hvadan beslut i frågan blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med japropositionen.

Anställdes jemlikt 65 § riksdagsordningen omröstning öfver följande af statsutskottet i dess memorial n:o 53, punkten 4, föreslagna och af båda kamrarne godkända voteringsproposition:

Den, som vill, att Riksdagen, med bifall till Kongl. Maj:ts framställning, till anställande af två kontraktsadjunkter inom Vesterbottens

fjerde kontrakt, enligt de närmare bestämmelser, som af Kongl. Maj:t kan komma att meddelas, beviljar 12,000 kronor, samt deraf på extra stat för år 1891 anvisar 4,000 kronor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Riksdagen afslagit Kongl. Maj:ts förevarande framställning.

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—99;
Nej—36.

Sedan protokoll öfver omröstningen blifvit uppsatt, justeradt och afsändt till Andra Kammaren, ankom derifrån ett protokollsutdrag, n:o 223, som upplästes och hvaraf inhemtades, att omröstningen derstädes utfallit med 83 ja och 130 nej samt att båda kamrarnes sammanräknade röster befunnits utgöra 182 ja och 166 nej, hvadan beslut i frågan blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med ja-propositionen.

Anställdes jemlikt 65 § riksdagsordningen omröstning öfver följande af statsutskottet i dess memorial n:o 53, punkten 5, föreslagna och af båda kamrarne godkända voteringsproposition:

Den, som vill, att Riksdagen, med bifall till Kongl. Maj:ts framställning, anvisar på extra stat för år 1891 ett anslag af 20,000 kronor att användas till understöd åt sådana anstalter eller föreningar, som anordna föreläsningskurser för arbetsklassen, dock under följande vilkor:

att understödsbelopp, som utgifves till hvarje anstalt eller förening, icke får öfverstiga 3,000 kronor för år räknadt;

att kommuner eller enskilde tillskjuta minst lika mycket som staten;

att anstaltens angelägenheter vårdas af en styrelse, som antager föreståndare och lärare;

att föreläsningarna ordnas regelbundet, visst antal timmar i veckan under fem till åtta månader och i väl afpassade kurser;

att anstalten förfogar öfver kunniga och dugliga, för denna undervisning lämpliga lärarekrafter samt tillräcklig och passande undervisningsmateriel;

att alla politiska och religiösa strider eller förhandlingar vid föreläsningarna eller undervisningen blifva förbjudna; samt

att anstalten eller föreningen skall vara skyldig att underkasta sig de vilkor och kontroller, som i öfrigt af Kongl. Maj:t pröfvas nödiga och lämpliga, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Riksdagen anvisat på extra stat för år 1891 ett anslag af 17,000 kronor att användas till understöd åt sådana anstalter eller föreningar, som anordna föreläsningskurser för arbetsklassen, dock under följande vilkor:

att understödsbelopp, som utgifves till hvarje anstalt eller förening, icke får öfverstiga 3,000 kronor för år räknadt;

att kommuner eller enskilde tillskjuta minst lika mycket som staten;

att anstaltens angelägenheter vårdas af en styrelse, som antager föreståndare och lärare;

att föreläsningarna ordnas regelbundet, visst antal timmar i veckan under fem till åtta månader och i väl afpassade kurser;

att anstalten förfogar öfver kunniga och dugliga, för denna undervisning lämpliga lärarekrafter samt tillräcklig och passande undervisningsmateriel;

att alla politiska och religiösa strider eller förhandlingar vid föreläsningarna eller undervisningen blifva förbjudna; samt

att anstalten eller föreningen skall vara skyldig att underkasta sig de vilkor och kontroller, som i öfrigt af Kongl. Maj:t pröfvas nödiga och lämpliga.

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—54;
Nej—84.

Sedan protokoll öfver omröstningen blifvit uppsatt, justeradt och afsändt till Andra Kammaren, ankom derifrån ett protokollsutdrag, n:o 224, som upplästes och hvaraf inhemtades, att omröstningen derstädes utfallit med 129 ja och 83 nej samt att båda kamrarnes sammanräknade röster befunnits utgöra 183 ja och 167 nej, hvadan beslut i frågan blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med japropositionen.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Falk*, *Helmer*, under fjorton dagar från den 1 nästinstundande maj.

På framställning af herr grefven och talmannen beslöts, att på föredragningslistan till nästa sammanträde skulle bland utskottsbetänkandena sättas främst de, som blifvit allenast en gång bordlagda.

Kammaren åtskildes kl. 3,02 e. m.

In fidem
A. von Krusenstjerna.

Lördagen den 26 april, f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollet för den 19 i denna månad.

Herr grefven och talmannen tillkännagaf, att herr *von Sydow* låtit anmäla, det han af sjukdom hindrats närvara vid gårdagens sammanträde och af enahanda orsak nödgades afhålla sig från deltagande i kammarens förhandlingar denna dag.

Anmäldes och bordlades sammansatta banko- och lagutskottets utlåtande n:o 1, i anledning af väckt motion om höjande af riksbankens grundfond och reservfond samt om ändring af § 4 i lagen för rikets ständers bank den 1 mars 1830.

Anställdes jemlikt 65 § riksdagsordningen omröstning öfver följande af bevillningsutskottet i dess memorial n:o 6, föreslagna, och af båda kamrarne godkända voteringsproposition:

Den, som, i likhet med Första Kammaren, bifaller hvad bevillningsutskottet hemstält i 1:a punkten af dess betänkande n:o 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Riksdagen, i likhet med Andra Kammaren, med bifall till herr W. Farups i ämnet väckta motion, beslutit, att till gällande bevillningsförordning § 8 mom. 2 skall fogas en punkt af följande innehåll: "inkomst genom skogsafverkning eller försäljning af skog å annans mark", samt att äfvenledes till samma förordning § 12 skall fogas ett moment af följande lydelse: "innehafvare af rätt till afverkning af skog å annans mark; för inkomst deraf: der skogen är belägen."

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—126;
Nej—12.

Sedan protokoll öfver omröstningen blifvit uppsatt, justeradt och afsändt till Andra Kammaren, ankom derifrån ett protokollsutdrag, n:o 225, som uppläste och hvaraf inhemtades, att omröstningen derstädes utfallit med 84 ja och 125 nej, samt att båda kamrarnes sammanräknade röster befunnits utgöra 210 ja och 137 nej, hvadan beslut i frågan blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med ja-propositionen.

Anställdes jemlikt 65 § riksdagsordningen omröstning öfver följande af bankoutskottet i dess memorial n:o 10, föreslagna och af båda kamrarne godkända voteringsproposition:

Den, som bifaller bankoutskottets af Första Kammaren godkända hemställan att, derest landtbrukaren C. M. Bergman i Yllestad Bakersgård, inom en månad efter delfåendet af Riksdagens beslut i ämnet, å ifrågavarande skuld, utgörande 1,198 kronor 54 öre jemte ränta, inbetalar hälften af så väl återstående kapitalet som räntan, bemälde Bergman må från vidare betalningsskyldighet för det Claes Johansson i Bossgården Vistorp under den 29 september 1886 beviljade lån å 1,600 kronor befrias, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Riksdagen, i enlighet med Andra Kammarens

beslut, afslagit så väl utskottets hemställan som den i ämnet väckta motionen.

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—102;
Nej—35.

Sedan protokoll öfver omröstningen blifvit uppsatt, justeradt och afsändt till Andra Kammaren, ankom derifrån ett protokollsutdrag, n:o 226, som upplästes och hvaraf inhemtades, att omröstningen derstädes utfallit med 88 ja och 121 nej, samt att båda kamrarnes sammanräknade röster befunnits utgöra 190 ja och 156 nej, hvadan beslut i frågan blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med japropositionen.

Anställdes jemlikt 65 § riksdagsordningen omröstning öfver följande af statsutskottet i dess memorial n:o 60, punkten 2, föreslagna och af båda kamrarne godkända voteringsproposition:

Den, som vill, att Riksdagen, med afslag å herr Mankells motion i denna del, till *en pansarbåt af Sveas cert* beviljar 2,868,000 kronor och deraf på extra stat för år 1891 anvisar 500,000 kronor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Riksdagen afslagit så väl utskottets hemställan som Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning.

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—117;
Nej—22.

Sedan protokoll öfver omröstningen blifvit uppsatt, justeradt och afsändt till Andra Kammaren, ankom derifrån ett protokollsutdrag, n:o 227, som upplästes och hvaraf inhemtades, att omröstningen derstädes utfallit med 89 ja och 126 nej, samt att båda kamrarnes sammanräknade röster befunnits utgöra 206 ja och 148 nej, hvadan beslut i frågan blifvit af Riksdagen fattadt i öfverenstämmelse med japropositionen.

Anställdes jemlikt 65 § riksdagsordningen omröstning öfver följande af statsutskottet i dess memorial n:o 60, punkten 3, föreslagna och af båda kamrarne godkända voteringsproposition:

Den, som vill, att Riksdagen, med afslag å herr Mankells motion i denna del, till *anskaffande af en 2:dra klassens kanonbåt*, på extra stat för år 1891 anvisar 244,000 kronor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Riksdagen afslagit utskottets hemställan, i hvad den afsett Kongl. Maj:ts framställning i ämnet, men bifallit i öfrigt nämnda hemställan.

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja —115;
Nej— 25.

Sedan protokoll öfver omröstningen blifvit uppsatt, justeradt och afsändt till Andra Kammaren, ankom derifrån ett protokollsutdrag, n:o 228, som upplästes och hvaraf inhemtades, att omröstningen derstädes utfallit med 81 ja och 133 nej, samt att båda kamrarnes sammanräknade röster befunnits utgöra 196 ja och 158 nej, hvadan beslut i frågan blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med ja-propositionen.

Anställdes jemlikt 65 § riksdagsordningen omröstning öfver följande af statsutskottet i dess memorial n:o 60, punkten 4, föreslagna och af båda kamrarne godkända voteringsproposition:

Den, som vill, att till anskaffning af *artillerimateriel* ett belopp af 336,000 kronor på extra stat för år 1891 anvisas, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till anskaffning af artillerimateriel ett belopp af 200,000 kronor på extra stat för år 1891 anvisats.

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja —106;
Nej— 32.

Sedan protokoll öfver omröstningen blifvit uppsatt, justeradt och afsändt till Andra Kammaren, ankom derifrån ett protokollsutdrag, n:o 229, som upplästes och hvaraf inhemtades, att omröstningen derstädes utfallit med 60 ja och 152 nej, samt att båda kamrarnes sammanräknade röster befunnits utgöra 166 ja och 184 nej, hvadan beslut i frågan blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med nej-propositionen.

Herr grefven och talmannen meddelade, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7 e. m.

Vid föredragning af herr *Lundebergs* den 23 i denna månad bordlagda motion, n:o 51, angående skrifvelse till Konungen med begäran om framläggande af förslag till ändring i grufvestadgan i fråga om dispositionsrätten öfver mineralfyndigheter å viss kronojord, m. m., beslöt kammaren hänvisa denna motion till sitt tillfälliga utskott n:o 1.

Föredrogos, men bordlades å nyo på flere ledamöters begäran konstitutionsutskottets den 23 i denna månad bordlagda utlåtanden n:is 10 och 11 samt bankoutskottets nämnde dag bordlagda utlåtande n:o 13 äfvensom lagutskottets den 25 innevarande april bordlagda utlåtanden n:is 46—48 och första särskilda utskottets sistberörde dag bordlagda utlåtande n:o 1.

På framställning af herr grefven och talmannen beslöts, att särskilda utskottets omförmälda utlåtande skulle uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden på föredragningslistan till kammarens sammanträde lördagen den 3 nästinstundande maj.

Angående upphäfvande af fideikommiss-stiftelser i fast egendom m. m.

Föredrogs å nyo lagutskottets den 16 och 19 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 42, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om framläggande af förslag till lag angående upphäfvande af fideikommiss-stiftelser i fast egendom m. m.

Herr Annerstedt: I det många gånger i kammaren behandlade ärende, som nu föreligger, torde det tillåtas någon, hvilken icke förut varit i tillfälle att uttala sin åsigt, att börja diskussionen. I det be-

Angående upphäfvande af fideikommiss-stiftelser i fast egendom m. m. (Forts.)

tänkande, som lagutskottet afgaf vid förra riksdagen och nu aftryckt, anföras många skäl mot fideikommissinstitutionen, hvilka skulle haft ganska stor beviskraft derest de framförts vid 1810 års riksdag, då fråga var om fideikommissinstitutionens upphäfvande för framtiden, och hvilka likaledes skulle varit bevisande, om fråga nu förelåge att återinföra nyssnämnda institution. Men för den fråga, som nu föreligger, synes mig flertalet af de skäl, utskottet åberopat, sakna all beviskraft; ty det ligger i öppen dag, att hvarje gång en ny civillag antages och en gammal upphäfves, så är det derför, att det sätt, hvarpå den upphäfda lagen reglerade vissa rättsförhållanden ansetts medföra olägenheter under förändrade förhållanden i samhället, hvilka olägenheter den nya lagen är afsedd att afhjelpa. Men sådant oaktadt är det en inom lagstiftningen allmänt erkänd grundsats att civillagar icke böra hafva retroaktiv verkan, utom i de särskilda undantagsfall, till hvilka jag framdeles skall komma. Det är en så allmänt erkänd grundsats, att den icke anses böra i de särskilda lagarne uttalas, ja till och med, då för ett antal år sedan det var i ett förslag till en civillag angående en mycket vigtig sak uttaladt, att lagen i detta afseende icke skulle hafva retroaktiv verkan, yttrade sig högsta domstolen emot ett sådan uttalande, på den grund, att det skulle vara egnadt att försvaga den allmänna grundsatsen, att civillagar icke hafva retroaktiv verkan.

För att nu öfvergå till den fråga, som här föreligger, finnes det väl tillräckliga skäl att i strid mot denna grundsats, eller såsom ett undantag derifrån bestämma, att 1810 års förordning skall hafva retroaktiv verkan? Det är detta som frågan gäller, ingenting annat. Såsom allmänt är kändt, kan man i största korthet sammanfatta de båda fall, der det är nyttigt och tillåtligt att en civillag har retroaktiv verkan, sålunda, att antingen skall det rättsinstitut, man vill upphäfva hafva visat sig strida mot sedligheten eller, såsom den tekniska termen lyder, strida "contra bonos mores" eller också skall *statens* väl kräfva rättsinstitutets upphäfvande. Hvad nu det första fallet angår, så torde det ligga i öppen dag, att detta här icke kan vara händelsen. Jag är visserligen i förlägenhet icke om de skäl härför, hvilka kunna åberopas, men om huru många af dessa skäl jag skall upptaga kammarens tid med att här framhålla. Det första beviset, som kanske kan anses såsom det allra tydligaste framgår uppenbart af lagutskottets hemställan. Läser man lagutskottets betänkande, finner man, att lagutskottet föreslår, att "de i riket bestående familjefideikommiss-stiftelser i fast egendom på landet och i stad upphäfvas". Lagutskottet har således icke berört frågan om eller ansett att familjefideikommiss i lös egendom, penningar eller fordringar skulle upphäfvas. Men det ligger i öppen dag, att om fastighetsfideikommiss äro osedliga, då böra också andra fideikommiss vara det!

Vidare saknar påståendet, att så stora olägenheter i moraliskt och sedligt hänseende skulle vara förenade med fideikommiss-stiftelser, att detsamma borde upphäfvas, all rättslig grund. Lagutskottet säger visserligen, att "det ligger något för rättskänslan upprörande deruti, att, såsom fallet är vid de flesta fideikommiss-stiftelser, en enda person

Angående upphäfvande af fideikommiss-stiftelser i fast egendom m. m. (Forts.)

skall på sin lott erhålla den värdefullaste, möjligen enda, qvarlåtenskapen efter en afliden, till hvilken han icke stått i närmare slägtskapsförhållande än andra, som af qvarlåtenskapen bekomma föga eller intet.“ Och derjemte åberopar lagutskottet här den lika arfsrätten. Men härvid är att anmärka, att fideikommissariens rätt till fideikommisset alls icke är någon arfsrätt efter den sist föregående fideikommissarien. Vore detta förhållandet, så skulle man möjligen med någon sanning åberopa hvad här af lagutskottet anförts. Men den rätt, på grund af hvilken den fideikommissarie, som inträder i fideikommisset, gör detta, är icke en sådan rätt, utan det är på grund af det testamentariska förordnande, som reglerar ifrågavarande slägtinstitut, som inträdet i rätten eger rum, och den omständigheten att derigenom olikhet i förmögenhetsförhållandena uppkommer mellan t. ex. syskon, kan efter vår rätt omöjligen anses vara stridande mot sedligheten. Vår rätt likasom alla lands lagar, jag känner, äro nemligen af den beskaffenheten, att de icke utesluta den fria testamentsrätten åtminstone med afseende å en del af en persons förmögenhet.

Således är en fader fullkomligt oförhindrad — och deri har lagutskottet icke föreslagit någon ändring — att genom ett testamente bestämma, att hälften af hans qvarlåtenskap skall tillfalla ett af barnen, i hvilket fall de öfriga få nöja sig med sin laglott i den återstående hälften. Ännu mindre finnes det någon lagstiftning, som förbjuder en främmande person att uppsätta ett testamente, hvarigenom en af syskonen erhåller större eller mindre del af hans förmögenhet, under det att de andra syskonen af honom få intet. Båda dessa förhållanden, förefaller det mig, utgöra tillräckligt bevis derför, att den omständigheten, att förmögenhetsolikhet kan uppkomma mellan syskon, icke kan anses vara stridande mot sedlighet. För att finna ett rättssamfund, der man med framgång skulle kunna uppställa påståendet, att det vore osedligt, att den ena af två syskon egde mer än den andra, får man gå till den socialistiska eller kommunistiska staten, der man anser det i allmänhet vara osedligt att en medborgare har större förmögenhet än andra. Innan jag öfvergår till det andra skälet, som man anfört såsom stöd för fideikommiss-stiftelsernas oförenlighet med nuvarande samfundsförhållanden och för nödvändigheten att gifva deras upphäfvande retroaktiv verkan, vill jag tillåta mig att i förbigående erinra, att vid föregående diskussioner i denna fråga ofta framhållits, att man tillåtit sig gifva retroaktiv verkan åt vissa bestämmelser, som afsåge rättsinstitut alldeles analoga med slägtfideikommissen. Man har i sådant afseende åberopat, att man åt stadgandet om bördsrättens afskaffande gifvit retroaktiv verkan. Men detta är icke öfverensstämmande med verkliga förhållandet, då denna lag icke erhöll retroaktiv verkan. Den behöfde icke erhålla någon sådan, på den grund, att det rättsförhållande som vid bördsrätten förefans, uppkom först då den tilldragelse, köp, skifte o. s. v. timade, som gaf anledning till utöfvandet af denna rättighet. Derförut existerade rättigheten icke som en rättighet, hvilken tillkom någon. Af sådan anledning finner man ej heller i förordningen den 21 december 1857 angående upphäfvande af bördsrätten i stad och i förordningen

Angående upphäfvande af fideikommiss-stiftelser i fast egendom m. m. (Forts.)

den 22 december 1863 angående rättigheten att börda fastighet å landet någon bestämmelse derom att dessa lagar skola ega retroaktiv verkan. Detta exempel bevisar således icke, hvad dermed åsyftas.

Vidare har man sagt att man vid fideikommissen icke kunde tala om någon retroaktiv verkan, då de personer, som hade rätt till dem, ännu icke vore födda och således icke hade förvärfvat någon rätt. Mot detta skäl kan man enligt min uppfattning med rätta framhålla, att slägtfideikommissen äro stiftelser, som böra åtnjuta lika stor helgd, som hvarje annan stiftelse, och hvars upphäfvande, då de en gång kommit till stånd, icke bör ega rum under andra förhållanden, än att lagen derom icke har retroaktiv verkan. Således är påståendet att fideikommissens upphäfvande icke skulle verka retroaktivt fullkomligt ogrundadt. Jag behöfver endast framdraga ett enda exempel. Man tänke sig att här i landet skulle aktiebolag för drifvande af jordbruk komma att bildas i mycket stor skala och att fara skulle uppkomma att jordegendomens öfvergång från enskilda till juridiska personer eller aktiebolag toge så stor omfattning att den kunde komma att medföra upphörandet af en fri och sjelfständig jordegareklass i landet. Då vore naturligtvis lagstiftningen fullkomligt oförhindrad att säga: hädanefter få icke några aktiebolag för drifvande af jordbruk bildas; men det skulle vara ett uppenbart våld att på samma gång säga att de bolag, som redan tillkommit, måste upphöra och deras egendom fördelas mellan aktieegarne. Detta förefaller mig vara ett slående exempel derpå, att det äfven är gifvet att en bestämmelse om familje-fideikommissens upphäfvande innebär att gifva 1810 års förordning retroaktiv verkan.

Jag kommer nu till det andra skälet, som åberopats för rigtigheten deraf, att lagen erhölle en sådan verkan. Det är, att ett rigtigt bedrifvande af jordbruksnäringen fordrar, att det band hvarmed familjefideikommissen nu äro belagda, borttages och dessa egendomar få skötas på samma sätt som andra. Och lagutskottet anför åtskilligt derom att familjefideikommissen icke skulle skötas på det allra bästa sätt. Det är tydligt att skall detta skäl kunna med rätta anföras, då måste ovilkorligen förhållandet mellan den med fideikommissband belagda jorden och annan jord vara sådant, att en så betydlig del af landets jord vore undandragen fri försäljning, att antingen ett fritt jordegarestånd icke kunde trifvas i landet eller ock att jordbruksnäringen derstädes icke kan i den fria jord som finnes, bedrifvas i den omfattning, som samhällets bestånd fordrar.

Då den förteckning öfver bevillningen i riket, som här om dagen utdelades i kammaren, upptager taxeringsvärdet å fast egendom till i medeltal 2,200 millioner, kan man ju lätt inse, att fideikommissegendomarne, hvilkas sammanlagda värde uppgår till 109 millioner, omöjligen kunna utgöra något hinder för att ett fritt jordegarestånd kan i landet uppkomma. Hvad beträffar möjligheten att bedrifva jordbruksnäringen i landet på sådant sätt, att den producerar de landtbruksalster, som landets invånare för sin näring behöfva, torde, derest 95 procent af jorden skötes intensivt och med stor omsorg, det betyda föga för samhället om de återstående 5 procent icke underkastas ett

Angående upphäfvande af fideikommiss-stiftelser i fast egendom m. m. (Forts.)

fullt så intensivt bruk. Emellertid tror jag, att erfarenheten från landets särskilda provinser tillräckligt tydligt ådagalagt, att, i genomsnitt, fideikommissen brukas hvarken bättre eller sämre än landtbruksfastigheterna i allmänhet. Det finnes fideikommiss, som äro mönstergårdar, sådana, som äro medelmåttigt och sådana, som äro underhaltigt skötta. Jag vädjar till herrarne — är icke förhållandet detsamma med egendomar, som icke äro fideikommiss?

Lemnar jag siffrorna och ser saken på ett annat sätt, framgår ock att påståendet, det fideikommissegendomarnes förekomst i riket skulle utgöra ett hinder för landtbruksnäringens bedrifvande på rationelt sätt, är fullkomligt felaktigt. Det torde vara hvarje landtbrukares erfarenhet liksom hvarje persons, som sysselsatt sig något med att utreda de intrasslade affärer, hvari landtbrukare i vissa provinser råkat, att det som för närvarande tryter här i landet, icke är det jord, utan kapital. Har en person, vare sig han är stor eller liten kapitalist, lust att nedlägga kapital i jord, behöfver han sannerligen icke för att få denna sin önskan uppfyld, vänta på att fideikommissbandet löses. Den jordegendom, som för närvarande finnes till salu, är så mycken att man med fullt skäl kan säga att, om fideikommissens upphäfvande skulle leda dertill att desamma dagen efter den härom gifna lagen trädde i kraft komme att utbjudas till försäljning, detta skulle hafva ett högst menligt inflytande på landtbruksnäringen så till vida, att det skulle medföra en ytterligare sänkning af prisen för de landtbrukare, hvilka behöfva afyttra sina egendomar, och sålunda göra för dem ännu svårare att finna köpare till någorlunda nöjaktiga pris. Under sådana förhållanden synes mig påståendet att *statens* välfärd skulle kräfva fideikommissinstitutionens upphäfvande för närvarande sakna all grund.

Lagutskottet har äfven anfört exempel på, hurusom i främmande länder fideikommissinstitutionen blifvit upphäfd och drager deraf den slutsatsen, att äfven vi med rättvisans bevarande borde kunna göra detsamma. Men se vi närmare på de exempel, som lagutskottet anfört, synas de mig icke rigtigt väl valda för att ega den beviskraft, som utskottet vill inlägga deri. Bland dessa exempel se vi först ett land, som kort efter en revolution beslöt upphäfvande af fideikommissinstitutionen. Det är dock en erfarenhet, att i sammanhang med revolutioner göras en hel del bestämmelser, hvilka, huru lämpliga de än under revolutionära förhållanden kunna anses, säkerligen icke kunna tjena till rättesnöre för lagstiftningen under lugna och sunda förhållanden. Det andra landet, Nederländerna, som, enligt lagutskottets uppgift, upphäft fideikommissinstitutionen, gjorde detta kort efter, sedan staten efter en våldsam kris styckats i två sjelfständiga och från hvarandra fristående stater. Af hvilka förhållanden besluten i dessa länder föranleddes, torde här icke vara nödigt att nämare undersöka. Tydligt är att der sådana exceptionella förhållanden rådde, något exempel för vår lugna rättsutveckling derifrån icke kan hemtas.

Rörande det tredje landet slutligen, Italien, saknas all upplysning, under hvilka förhållanden den åberopade lagen af år 1865 kom till stånd. Den utfärdades kort efter de italienska småstaternas samman-

Angående upphäfvande af fideikommiss-stiftelser i fast egendom m. m. (Forts.)

slutning till ett större rike, och må hända voro egendomsförhållandena sådana, att åtgärden der kunde vara berättigad. Men hvad som icke är berättigadt, är att från detta faktum vilja draga någon slutsats, att en dylik åtgärd hos oss vore med det rätta öfverensstämmande.

Vidare åberopar utskottet den danska grundlagen, men har dervid förbisett den väsentliga skilnaden mellan lydelsen i detta grundlagsstadgande och den af utskottet föreslagna lagbestämmelsen. Danska grundlagen säger, att genom lag skall närmare ordnas, huru de nu bestående fideikommissgodsen *kunna* öfvergå till fri egendom. Detta är en helt annan fråga. Det är ju alldeles tydligt, att frågan huruvida det skulle vara möjligt för familjens nuvarande representanter att genom ett frivilligt beslut, som kunde anses uttrycka familjens mening, åstadkomma någon ändring i nu gällande bestämmelserna angående fideikommissegendomen, är något helt annat än den af lagutskottet här föreslagna våldsamma åtgärden att "de i riket bestående familjefideikommiss-stiftelser i fast egendom på landet och i stad skola upphäfvas". Den danska grundlagens bestämmelse kan betraktas såsom en utveckling af den grundsats, som hos oss blef nedlagd i 1810 års förordning. Denna förordning är alldeles icke, såsom lagutskottet sökt framhålla, ett bevis på, att 1810 års lagstiftare velat gifva sin lag en sådan retroaktiv verkan, utan den bevisar tvärt om deras önskan att med bevarande af familjefideikommiss-stiftarens yttersta vilja och af fideikommiss-stiftelse, sådan den genom hans bestämmelser trädt i verket, så vidt möjligt är, gifva utrymme åt de jemkningar och förändringar i detaljerna, som samhällets utveckling och förändrade förhållanden kunna påfordra. Detta är en tanke, som mycket väl låter förena sig med den helgd, som den i verket trädda stiftelsen bör ega, och det är tänkbart att den princip, som i denna förordning är nedlagd, skall kunna utvecklas på ett sätt, som gör det möjligt för familjemedlemmarne att anordna fideikommisset på annat sätt än ursprungligen varit bestämdt. Detta, förmodar jag, är syftemålet äfven i den danska grundlagen.

På dessa grunder, och då gifvandet af retroaktiv verkan åt en lag utan giltigt skäl eller utan att förhanden varande omständigheter berättiga till ett dylikt steg, ingenting annat är än en i laga form företagen våldsgerning, hvars stridande mot rätten icke blir mindre, derför att den företages i en förment likställighets namn, yrkar jag afslag å lagutskottets hemställan.

Friherre Klinckowström: Jemte det jag i allo delar de skäl som af den siste ärade talaren anförts mot bifall till lagutskottets ifrågavarande betänkande, kan jag icke neka mig att äfven uttrycka min glädje öfver att åtminstone fem af denna kammares ledamöter i utskottet och deribland först och främst dess aktade i lagfrågor högst kunnige ordförande finnas bland reservanterna.

Innan jag inlåter mig på sjelfva frågan, vill jag i förbigående nämna, att jag här icke har något enskildt intresse att bevaka, ty jag är icke innehafvare af någon fideikommissfastighet och det lilla

Angående upphäfvande af fideikommiss-stiftelser i fast egendom m. m. (Forts.)

fideikommiss min familj eger, skulle icke i händelse af institutionens lagliga upphäfvande kunna tillskynda mig någon arfsvinst.

Om man med uppmärksamhet genomläser detta betänkande, som, enligt mitt förmenande, lemnar mycket öfrigt att önska, finner man fyra hufvudsakliga skäl, hvarpå utskottet stödjer sitt tillstyrkande att afskaffa fideikommissen, nemligen:

1:o. ur politisk och social synpunkt;

2:o. från rättvisans och billighetens sida;

3:o. att fideikommiss-stiftelserna i allmänhet framkallat grof misshushållning med dylika egendomar; samt

4:o. "att der dylika dispositioner under den tid, som förflutit från deras tillkomst, uppenbarligen kommit i strid med det allmänna rättsmedvetandet och uppfattningen af hvad samhällets sunda utveckling kräfver, de böra och måste vika för hänsynen till statens väl".

Mig synes, att, när lagutskottet framkastat så många allvarsamma skäl mot fideikommiss-stiftelsernas vidare bibehållande, utskottet också varit pligtigt att anföra verkligen talande skäl för dess anmärkningar. Detta har, såvidt jag kan förstå, här icke skett. Tvärt om. På sidan 6, andra stycket i utskottets betänkande, har utskottet uppstält ganska många skäl mot att ingripa till men för de nuvarande fideikommiss-egendomarne. Utskottet medgifver till och med, att endast "verkligt nödtvång kan berättiga lagstiftaren att bryta dispositioner af ifrågavarande art". Men detta "verkliga nödtvång" har utskottet blifvit oss skyldigt att uppvisa. Enligt mitt förmenande är denna fråga af en vida djupare betydelse än den, som den förste ärade talaren här framstälde. Under en tid af lugn samhällelig utveckling skulle vi, mina herrar, må hända stanna vid, och om den nu mot all förmodan skulle bifallas, skulle kanske den allmänna meningen vara åtnöjd med densamma. Men varen öfvertygade att, om vårt samhälle, lika som de flesta andra i den civiliserade verlden, skulle oroas af sociala skakningar och förändrade förhållanden, den nu föreliggande frågan, om den bifölles, skulle blifva ett farligt och sorgligt prejudikat på andra dylika. Jag vill här blott nämna ett förhållande, som närmast liknar det nu ifrågararande. Vi veta alla, att ofantliga summor hafva blifvit testamentariskt legerade till fromma stiftelser, akademier, vittra samfund, kyrkor, fattigvårdsinrättningar m. m. dylikt. Med samma skäl skulle en blifvande nationalförsamling kunna dekretera, att äfven dessa legater skulle upphäfvas och summorna indragas vare sig till statsverket eller till må hända då befintliga arfvingar. Huru det skulle gå med dessa förhållanden, lemnar jag åt hvar och en att besinna. Mig synes dock, att det vore i högsta grad olämpligt. Fideikommiss-stiftelserna hafva från den tid, de gjordes lagliga, alldeles icke varit en uteslutande adelig fråga, ty rätt att stifta fideikommiss-egendom har varit upplåten åt hvem som helst, och beviset härpå hafva vi deruti att, ehuru jag medgifver det de allra flesta fideikommiss-stiftelser äro att räkna bland ridderskapet och adeln, ofrälse dylika stiftelser dock ännu den dag i dag är finnas och äro beståndande. Dessa stiftelser egde rum för att skydda och sammanhålla familjen, ty familjen räknades då med skäl och räknas — jag hoppas det —

Angående upphäfvande af fideikommiss-stiftelser i fast egendom m. m. (Forts.)

äfven nu såsom det fasta element, hvaraf samhällsbyggnaden består. Rubbar man dessa element, har man icke mer aktning eller försyn för familjen, då tror jag, att det snart går utför äfven med samhället.

Det fins, mina herrar, en annan, ännu vigtigare fråga, som kan hänföras till dessa fideikommiss-stiftelser. Hvad är det ur bestämmelsen i grundlagen, att den äldste manlige medlemmen af det kongl. huset skall ärfva kronan, sprungna ärftliga konungadömet i grunden annat än en slags fideikommissbestämmelse? Skulle vi nu bifalla den föreliggande frågan, så skulle måhända en kommande generation under upprörda tider sätta i fråga en stiftelse, som jag anser för landet nyttig, oafvisligen nödvändig och i allo behöflig, och som jag i alla mina lefnadsdagar önskar bibehålla, nemligen det konstitutionella ärftliga konungadömet.

På grund af dessa skäl, till hvilka ännu flera skulle kunna läggas, får jag på det varmaste hemställa att kammaren ville afslå den nu ifrågasatta underdåniga skrifvelsen till Kongl. Maj:t.

Herr Claëson: Då jag i denna utan tvifvel vigtiga fråga låtit anteckna min reservation mot lagutskottets betänkande utan att säga, hvari min skiljaktiga mening består, torde det kunna anses vara på sin plats att jag för kammaren i någon mån angifver min ståndpunkt i frågan.

I likhet med lagutskottet delar jag väsentligen den uppfattning af oegentligheterna och olägenheterna vid fideikommiss-stiftelserna, som 1810 års lagstiftare uttalat; och såge jag saken endast ur det allmännyttigas synpunkt, skulle jag icke hafva något emot att dessa stiftelser toges bort och underkastades de allmänna arfs- och testamentslagarne. Men då jag ändock kommit till det resultat att yrka afslag å motionen och skrifvelseförslaget, så har detta skett, derför att jag ansett mig pligtig att i första rummet betrakta frågan ur rättslig synpunkt. Dessa fideikommissinstitutioner, man må för öfrigt säga om dem hvad som helst, äro dock grundade på laga kraftvunna och i laga ordning tillkomma testamenten, och det synes mig, såsom den förste talaren ock framhållit, mycket betänkligt, att statsmagterna på lagstiftningens väg skola upphäfva verkan af dokument, som ordna privaträttsliga förhållanden och hvilka i lagskipningsväg äro oantasteliga. För att ett sådant steg, som i viss mån torde kunna kallas juridiskt våldsamt, skall tagas, fordras, enligt mitt förmenande, att de missförhållanden, som statsmagterna dermed vilja afhjelpa, skola vara stora och betydande. Om t. ex. en fjerdedel eller mera af Sveriges jord vore undantagen de allmänna arfs- och testamentslagarne, då kunde fråga uppstå, om icke ett sådant våldsamt steg vore berättigadt. Men då det nu endast är något öfver 4 procent, ett procenttal, som småningom måste minskas, då den öfriga jorden oupphörligt stiger i värde och då i följd af sakens egen natur en eller annan fideikomissstiftelse försvinner, så synes mig skäl saknas att under för handen varande förhållanden afvika från en rättsgrundsats, hvilken, såsom de begge föregående talarne framhållit, är af ganska stor vigt.

Jag instämmer i yrkandet om afslag å utskottets förslag.

Angående upphäfvande af fideikommiss-stiftelser i fast egendom m. m. (Forts.)

Grefve Klingspor: Då jag inom lagutskottet reserverat mig emot det beslut, hvartill lagutskottet kommit, anhåller jag, att inför kammaren få nämna de skäl, som gifvit mig anledning till reservationen.

Innan man går att rubba denna institution och upphäfva hvad våra förfäder gjort, med stöd af gällande lag och till förmån för kommande slägten, synes mig, att man bör tillse om synnerligen vigtiga statsintressen fordra vidtagande af så kraftiga åtgärder. Är det då synnerligen vigtiga sociala eller statsekonomiska intressen, som stå på spel och fordra att denna skrifvelse bör aflåtas? Jag vågar påstå, att så icke är förhållandet. Om fideikommisserna upptoge någon större areal af den svenska jorden, så att det vore svårt för andra medborgare att skaffa sig sin egen torfva, då kunde det, i socialt hänseende, finnas ett skäl att upphäfva fideikommissen och genom försäljning af desamma skaffa mera jord till salu. Men nu se vi af de statistiska redogörelserna, att de upptaga endast omkring 4 procent af landets taxeringsvärde och äro således en obetydlighet. Derjemte visar den mängd egendomar som ständigt utbjudes till salu, och de stora svårigheter som förefinnas att få sälja dem, att det gifves goda tillfällen för hvem som vill, att kunna förvärfva sig jordegendom. Man säger då, att det ur statsekonomisk synpunkt finnes skäl för upphäfvandet af fideikommissen, ty de vanvårdas i allmänhet. Men ser man till, huru förhållandena verkligen gestalta sig, tror jag man skall finna, att detta endast är ett löst och obevisadt påstående. Såsom landtbrukare känner jag till rätt många fideikommiss inom mellersta delarne af landet och jag vill påstå, att de i allmänhet skötas rätt bra, många af dem rigtigt väl. Visserligen finnes det ett och annat undantag härifrån, men dessa äro icke så många. Särskildt inom den provins, som jag tillhör, vet jag icke mer än ett fideikommiss, som vanvårdas, men jag vet deremot många andra egendomar, som icke äro af fideikommiss-natur, hvilka vårdas synnerligen illa. Derjemte finnes det i många fideikommisskontrakt en särskild bestämmelse, att om icke fideikommissinnehafvaren väl vårdar och sköter sin egendom, öfvergår denna till närmaste man. Detta bör ju vara en borgen för staten, att få fideikommissegendomarne väl vårdade.

Ser jag saken från familjesynpunkt, är det godt för de familjer, som fått sig tillerkända eller testamenterade dessa fideikommisser, att det är någon inom slägten, som är bofast och har förmögenhet. Sköter sig fideikommissinnehafvaren väl, kan han samla något åt sina barn, men sköter han sig deremot illa, så är det ju godt, att det är någon inom familjen, som eger någonting och är bofast.

Är det nu icke något statsintresse, som fordrar det, så synes det mig hvarken klokt eller rätt, att aflåta en sådan skrifvelse som den nu föreslagna. Bättre torde det då vara, att fortsätta på den väg, på hvilken vi redan inslagit, att, om fideikommiss-institutionen är så misshaglig som den synes vara, låta fideikommiss-innehafvaren, efter slägtens medgifvande, belåna sitt fideikommiss, då går det ju i alla fall derhän, att egendomens natur af fideikommiss upphör, hvilket redan varit fallet med rätt många fideikommiss och blir det antagligen

Angående upphäfvande af fideikommiss-stiftelser i fast egendom m. m. (Forts.)

med ännu flera af dem, som återstå. Detta sätt är visserligen icke för mig tilltalande, men det kränker ju ändock icke rättsmedvetandet så som fallet skulle blifva med den åtgärd, som motionären och lagutskottet velat framkalla.

Sedan jag nu haft äran att angifva min mening i denna fråga, hemställer jag till eder, mine herrar, om det verkligen kan vara med denna kammares värdighet förenligt, att under nuvarande förhållanden ingripa på detta enskilda område. Jag tror det icke. Ty hvad död man förordnat och båda statsmagterna godkänt, det bör ju Riksdagen, och isynnerhet dess Första Kammare, vårda och skydda för den vind som nu blåser.

På grund af hvad jag nu haft äran anföra, yrkar jag afslag på lagutskottets hemställan.

Herr Hasselrot: Den nu föreliggande frågan är, såväl i dag som kanske ännu mera vid sistlidne riksdag, så grundligt genomdebatterad, att det är svårt att i densamma andraga något, som icke förut blifvit sagdt. Med anledning häraf skall jag tillåta mig, att vid frågans behandling endast beröra några punkter, som jag anser vara af hufvudsaklig vigt. Jag skall dervid helt och hållet förbigå den politiska och den sociala sidan af frågan. Den politiska derför, att, sedan ridderskapet och adelns representationsrätt numera upphört, denna sida synes mig sakna all vigt, och den sociala derför, att frågan ur denna synpunkt synes vara af jemförelsevis mindre betydelse. Deremot anser jag den statsekonomiska sidan af saken vara vida vigtigare.

Det är sant, såsom den förste talaren nämnde, att tillvaron af dessa familjefideikommiss hvarken i nämnvärd mån hindrar svensk man att komma i besittning af svensk jord, emedan jordegendom åtminstone under nuvarande förhållanden finnes till salu i den utsträckning, att det är lätt att förvärfva sådan, samt ej heller utgör hinder för att det svenska jordbruket bedrifves sålunda, att dess produkter kunna fylla vårt eget behof deraf. Efter den officiella statistikens uppgifter utgjorde emellertid, då jag håller mig endast till landtfideikommissen, taxeringsvärdet af Sveriges alla sådana fideikommiss vid 1885 års slut omkring 106 millioner kronor, d. v. s. mellan 4 och 5 procent af hela taxeringsvärdet för fastigheter på landet, detta inräknadt den del af jorden, som ligger såsom man säger under död mans hand och den, som eges af staten. Det vill med andra ord säga nära $\frac{1}{20}$ *af värdet utaf all svensk jord.* I åtskilliga af våra bördigare provinser, är denna procent större. I Malmöhus län utgör taxeringsvärdet å fideikommissen fullt $\frac{1}{10}$ och i Södermanland öfver 12 procent af hela taxeringsvärdet å fastigheterna i dessa landsorter. Det är derför för staten vigtigt och angeläget att tillse, det icke en så stor del, som nära $\frac{1}{20}$ af all landets jord, ligger bunden af bestämmelser, hvilka, om icke direkt så dock indirekt, utgöra ett väsentligt hinder för, att denna jord kan brukas och förkofras såsom all öfrig jord. Det är mer än väl bekant, att det, för att i våra dagar bedrifva jordbruk med framgång, fordras att derpå nedläggas ganska betydliga utgifter, och att

Angående upphäfvande af fideikommissstiftelser i fast egendom m. m. (Forts.)

det åtgår en jemförelsevis lång tid, innan man, af sådana utgifter, kan påräkna en nöjaktig afkastning. Om en egare, eller till och med en arrendator för viss tid, nedlägger på jorden sådana utgifter, har han, derest utgifterna äro klokt beräknade, om han också sjelf faller ifrån, visshet om, att hans rättsinnehafvare skola komma i åtnjutande af frukterna utaf hvad han på egendomen nedlagt. En fideikommissarie står åter med afseende å besittningsrätten till jorden, i sämre ställning än till och med en arrendator, ty hans besittning är inskränkt till hans alltid ovissa lifslängd. Under sådana förhållanden ligger det ju i sakens natur, att en fideikommissarie, som icke har dess större förmögenhet, drager sig för att på egendomen nedlägga några väsentliga kostnader, enär han måste befara, att afkomsten af dessa, i lyckligaste fall, tillfaller ett af hans barn, mycket ofta någon aflägsen slägting. Man kan snarare antaga att innehafvaren af fideikommisset, om han har maka och flera barn, gör hvad han kan, för att af egendomen draga den största möjliga inkomst för närvarande, äfven på bekostnad af fideikommissets framtida fruktbarhet och utveckling, och jag tror, att erfarenheten icke gifver mig orätt i detta antagande.

Den förste ärade talaren vädjade i detta fall till erfarenheten hos kammarens ledamöter från de olika delarne af landet. Jag gör så ock. Villigt erkännes, att det finnes många fideikommiss, särdeles de större, som skötas väl och på ett mönstergilt sätt, men jag tror, att jag, utan fara för att misstaga mig, kan påstå, att så icke är förhållandet med flertalet, och särskildt med de smärre och medelstora fideikommissen. Förhållandena gestalta sig ännu värre i det icke sällan förekommande fall, att fideikommissegendomen öfvergår till en annan slägtgren, och under fardagsåret innehafves af ett sterbhus. Det finnes flera riksbekanta exempel på, att sådant sterbhus rent af ödelagt fideikommisset, förödt skogarna, förstört trädgårdar och nedhuggit alléerna, ja till och med bortfört byggnader, utan att något lagligt hinder för ett sådant tillvägagående kunnat läggas, ehuru allvarliga försök dertill blifvit gjorda. Man kan med skäl befara, att om det blir bekant att ett dylikt tillvägagående får ega rum, utan att sådant kan hindras, detta skall blifva allt allmännare, och man kan få se det ena fideikommisset efter det andra blifva liggande förödt och sköfladt, en skamfläck för den ort, der det är beläget.

Går jag derefter till den civilrättsliga sidan af saken, kan jag icke annat än finna olämpligt och orätt, att en så stor del af den svenska jorden, som nära $\frac{1}{20}$, skall lyda andra bestämmelser och vilkor beträffande arfs- och testamentsförhållanden, än dem lagstiftaren ansett rigtiga och lämpliga för all annan egendom i vårt land. Man hör från dem, som förorda fideikommissinstitutionens fortfarande bestånd, allt jemt talas om den kränkning af slägtens rätt, som skulle ega rum, derest denna institution modifierades eller upphäfdes. Jag kan för min del icke förstå detta tal. Det har väl icke varit och kan väl icke blifva fråga om, att afbända slägten fideikommisset. Det är ju endast fråga om, att gifva slägten *eganderätt* till hvad den nu endast besitter med *nyttjanderätt*. Det är visserligen sant, att om fideikommissen blifva fri egendom, de derefter, såsom annan egendom, kunna

Angående upphäfvande af fideikommiss-stiftelser i fast egendom m. m. (Forts.)

komma att mellan flera arfvingar fördelas; men jag frågar då: hvad rätt har man att antaga, att dessa arfvingar skola vara slösare? Är det icke lika möjligt och lika antagligt, att de skola väl förvalta och förkofra den del af egendomen, som dem tillfallit? Slägten i sin helhet blir på detta sätt icke sämre lottad, utan den blir tvärt om mera förmögen och burgen än förut. Ja, jag vågar gå så långt, att jag anser att det till och med för fideikommissarien sjelf mången gång kunde vara fördelaktigare att få en mindre del af fideikommisset med full eganderätt, än det hela med endast besittningsrätt. En obemedlad fideikommissarie, som skall tillträda en större egendom, måste för anskaffande af erforderligt förlag, för uppsättande af inventarier m. m. sätta sig i skuld och får, då han ej har någon säkerhet att bjuda, möjligen derför ikläda sig så hårda vilkor, att han kanske under hela sitt lif får sträfva med ekonomiska bekymmer, trots besittningen af den stora egendomen. Hade han haft eganderätten till en mindre del af densamma, hade han kanske kunnat föra ett lyckligare och mera sorgfritt lif.

Det har förr talats om den split, den bitterhet och den ovilja, som inom familjekretsar ofta om ej alltid uppkommit, då den ene brodern ensam tillträder den stora egendomen, och den talrika flocken af syskon får gå som sparfven från axet. Jag skall emellertid icke vidare yttra mig härom, utan ber, att få öfvergå till det efter min uppfattning vigtigaste och mest väsentliga, nemligen de formella betänkligheter, som äro anförda emot en lagstiftning i det nu föreslagna syftet.

Det är sagdt, att lagstiftaren icke skulle kunna ändra eller upphäfva fideikommiss-institutionen utan att öfverskrida sin befogenhet, derest icke visas kunde att nödfall förefunnes eller att samma institution vore mot sedligheten stridande, och jag erkänner villigt att någon dylik anledning icke kan åberopas till stöd för den ifrågasatta lagstiftningen. Vidare har man sagt, att en sådan lagstiftning skulle hafva retroaktiv verkan och sålunda icke öfverensstämma med allmänna lagstiftningsgrundsatser. Jag tror likväl att båda dessa anmärkningar sakna befogenhet. Om en sådan lagstiftning, som den här ifrågavarande, verkligen hade retroaktiv verkan, skulle jag, för min del, vara den siste att påyrka densamma. Men, enligt hvad jag lärt, menar man med att en civillag icke får ha retroaktiv verkan, att den icke får göra intrång i bestående rättsförhållanden för de personer, som, då lagen stiftas, innehafva en rättighet eller förmån. De personer åter, som födas till verlden eller inflytta i landet och sålunda blifva svenske medborgare efter det den nya lagen har trädt i kraft, få nöja sig med de bestämmelser, som denna lag infört. Så hafva flere jurister och statsrättslärare tolkat grundsatsen att en civillag ej må ega retroaktiv verkan, och det är ju ej ifrågasatt att en möjligen blifvande lag skulle rubba då befintliga fideikommissariers eller då lefvande eventuella successorers rättigheter.

Hvad derefter statsmagternas befogenhet i förevarande fall beträffar, kan jag icke finna annat än att om statsmagterna hafva rätt att ändra en civillag, måste de hafva samma rätt att ändra det rättsinstitut som uppkommer på grund af denna civillag, under förutsättning nem-

Angående upphäfvande af fideikommiss-stiftelser i fast egendom m. m. (Forts.)

ligen att derigenom enskild rätt icke kränkes. Rättsinstitutet kan icke hafva bättre rätt än lagen sjelf. Så har också statsmagternas befogenhet i ett flertal andra kulturstater uppfattats. Det är visserligen sant, att en lag af nu ifrågavarande beskaffenhet tillkom, såsom den första talaren nämnde, i Frankrike efter 1848 års revolution, men så har icke varit fallet i andra länder, utan har dylik lagstiftning der genomförts under lugna och normala förhållanden. Äfven lagstiftarne i vårt land hafva haft enahanda uppfattning. Jag skall tillåta mig, att i det fallet åberopa kongl. förordningen af den 10 april 1810. I de flesta fideikommissbref är stadgadt förbud icke allenast att sälja eller afhända sig fideikommisset, utan jemväl att inteckna eller bortbyta detsamma. Den ena bestämmelsen har ju samma kraft och samma helgd som den andra. Men det oaktadt har dock 1810 års förordning bestämt, att utan hinder af befintligt förbud mot inteckning af fideikommiss och bortbytande af detsamma sådant dock må ske, då konungen dertill gifver sitt bifall. Jag vågar påstå, att hafva statsmagterna 1810 haft denna befogenhet, och derom har någon tveckan icke blifvit uttalad, så hafva statsmagterna samma befogenhet äfven nu, nemligen att ändra eller upphäfva ifrågavarande rättinstitut, om och när sådant kan befinnas lämpligt och icke endast när nödfall derför kan åberopas.

Lagutskottets ärade ordförande yttrade under diskussionen vid förra riksdagen, att 1810 års lagstiftares mening uppenbarligen varit den, att en privatdisposition angående fideikommiss vore att anse såsom lag, d. v. s. en speciallag, hvilken kunde af Kongl. Maj:t förklaras. Är nu en sådan disposition att anse såsom lag, hvilken kan af Kongl. Maj:t förklaras, ligger det, enligt min tanke, i öppen dag, att denna lag också kan af Kongl. Maj:t och riksdag ändras.

Man har vidare anfört, att om fideikommiss-stiftelserna skulle rubbas, sådant kunde åberopas såsom stöd för en indragning af egendom, som är donerad eller testamenterad till s. k. milda stiftelser. Jag kan knappt tro, att detta skäl är på fullt allvar framstäldt. Förhållandena äro så väsentligen olika, att jag icke kan tänka mig någon jemförelse dem emellan möjlig. I det ena fallet, det nu föreliggande, är det icke fråga om att afhända någon en egendom. Det är icke fråga om att öfverflytta eganderätten från en person till någon annan, eller att rubba någon befintlig persons rätt, ty slägten såsom sådan är ej att betrakta såsom en persona moralis. Det är endast fråga om att ordna rättsförhållandena beträffande fideikommisset inom den slägt, hvartill det hörer. I det andra fallet deremot skulle man beröfva den milda stiftelsen, en genom tiderna fortlefvande personlighet, en persona moralis, den egendom, som den med rätta tillkommit. Sådant vore en reduktion af våldsam och olaglig art.

Skilnaden mellan de båda fallen är sålunda väsentlig. Mot hvad som anförts om aktiebolag gäller alldeles samma skäl.

Jag tillåter mig emellertid att fästa kammarens synnerliga uppmärksamhet derpå, att här nu icke är fråga om en lagstiftning i ämnet, utan endast om aflåtande af en skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om en utredning angående föreliggande förhållanden, hvilken utredning icke kan verkställas af Riksdagen eller någon enskild person

Angående upphäfvande af fideikommissstiftelser i fast egendom m. m. (Forts.)

utan endast kan göras af Kongl. Maj:t, samt att Kongl. Maj:t, sedan en dylik utredning egt rum, måtte framlägga det förslag till lag i ämnet, hvartill en sådan utredning kan föranleda. Jag vågar antaga, att de ledamöter af denna kammare, som *icke* af principiella skäl vilja bibehålla fideikommissinstitutionen för all framtid, skola utan tvekan kunna godkänna denna skrifvelse, fullt förvissade derom, att sedan utredningen skett, det icke kan befaras, att vare sig vår nuvarande regering eller någon kommande sådan skall för Riksdagen framlägga ett förslag, som innebär något rättskränkande eller brådstörtadt tillvägagående i afseende på en modifikation eller förändring af den ifrågavarande institutionen, utan lärer man med all visshet kunna påräkna, att i ett dylikt förslag, om något sådant finnes böra framläggas, tillbörlig hänsyn till bestående förhållanden iakttages.

Riksdagen har ju för öfrigt icke genom aflåtande af en skrifvelse afhändt sig sin rätt och pligt att det blifvande förslaget ändra eller förkasta om så kan anses erforderligt.

Det är, mine herrar, mer än väl kändt, att en stark konservativ strömning genomgår Första Kammaren, för närvarande kanske starkare än någonsin förr. Men lika viss som jag är om detta faktum — konservatismens, jag säger gerna och upprigtigt det samhällsbevarande elementets förherrskande öfvervigt inom denna kammare — lika viss är jag, att kammarens majoritet icke vill och icke skall begagna denna sin magt, att uppehålla allt bestående endast derför, att det är gammalt, utan, på sätt rätt och rigtigt är, uppehålla och stödja allt, som är gammalt och godt, men låta hvad som är gammalt och dåligt gå all verldens väg; och att den institution, hvarom nu är fråga, icke är eller innebär något godt, det har lagutskottet sökt visa och äfven jag har i min ringa mån försökt detsamma.

Under förhoppning, att kammaren delar denna uppfattning, ber jag att få yrka bifall till lagutskottets förslag.

Herr Hallenborg: Så vidt jag icke orätt uppfattat den siste talarens yttrande, var hans framställning af klämmen i utskottets betänkande något olika med denna kläms verkliga lydelse. Det föreföll mig som om han yttrade, att meningen skulle vara, att Kongl. Maj:t skulle låta göra en utredning af frågan och derefter framlägga denna utredning till Riksdagens pröfning. Men så vidt jag rigtigt uppfattat utskottets kläm, framgår deraf att utskottet, som anser att fideikommissen böra upphäfvas, föreslår att Kongl. Maj:t måtte framlägga förslag till lag, hvarigenom fideikommissen skola upphäfvas. Detta är dock en framställning af vida mera genomgripande natur, hvilken gör utskottets betänkande i år vida mera radikalt än sistlidne år — ty då begärde man blott en utredning, nu begär man ett lagförslag.

Jag har emellertid begärt ordet hufvudsakligen derför, att såsom det vigtigaste skälet till en sådan åtgärd har så väl af utskottet som af föregående talare framhållits den omständigheten, att dessa fideikommiss skötas illa. Då jag i detta hänseende mycket väl känner förhållandena i den provins jag tillhör, der dels i Kristianstads län

Angående upphäfvande af fideikommissstiftelser i fast egendom m. m. (Forts.)

fideikommissegendomarne äro 10 om ett sammanlagdt taxeringsvärde af 11,223,500 kronor och dels i Malmöhus län 17 om 32,176,300 kronor, eller tillhopa representerande ett taxeringsvärde af mer än 43 millioner kronor, således nära hälften af alla samtliga fideikommissegendomars i riket taxeringsvärde, ber jag att få yttra några ord om dessa skånska fideikommiss, hvilket jag anser mig så mycket hellre kunna göra, som jag icke talar i egen sak och jag är öfvertygad att hvar och en som haft tillfälle att besöka dessa egendomar och vill se saken opartiskt, måste intyga, att fideikommissen i Skåne tillhöra de egendomar, som skötas bäst. Der vidtagas stora förbättringar. De gå i spetsen för alla vigtiga förändringar inom landtbruket, och de hafva, hvad som är ytterst nödvändigt i en provins, der benägenheten att vårda skogen är mycket ringa, infört en rationell skogsskötsel. Genom organisationen af dessa fideikommiss hafva införts så kallade afvelsgårdar, som skapat en mycket talrik klass af större arrendatorer, hvilket i hög grad bidragit till åkerbrukets förbättrande, ty, enligt mitt förmenande, utgör det ett vilkor för en klok nationalekonomi att icke onödigt stycka jorden i de minsta möjliga delar, utan att äfven större jordbrukare finnas, hvilka i många afseenden kunna tjena till mönster för de mindre. Jag skall icke upptaga kammarens tid genom att uppgifva namnen på dessa fideikommissegendomar, hvilka jag alla besökt; jag har blott velat uttala det totalomdöme att, då man såsom skäl för fideikommissens afskaffande anfört att de skötas dåligt, är det i hög grad orättvist att skära alla öfver en kam, utan bör man låta rättvisa vederfaras dem som äro belägna i den provins, som jag tillhör.

Den siste ärade talaren sade, att de svenska fideikommissen upptaga $\frac{1}{20}$ af hela landets jord. Detta är ett misstag, ty de upptaga endast $\frac{1}{20}$ af svenska jordens taxeringsvärde, och det är något helt annat. Det är en stor skilnad mellan t. ex. 1,000 tunnland jord taxerade till 500 kronor per tunnland och 1,000 tunnland taxerade till 50 kronor per tunnland. För att komma upp till $\frac{1}{20}$ af Sveriges areal fordras en mångdubbelt större rymd än som nu innehafves af fideikommissen. Om fideikommissen verkligen upptoge $\frac{1}{20}$ af Sveriges jord, då skulle man må hända med skäl kunna klaga öfver att utrymme saknades för öfrige svenske män att förvärfva sig fastighet på landet, men så är ingalunda förhållandet och derför kan man vara lugn för att här finnes och kommer i långliga tider att finnas tillfälle att förvärfva jord utan hinder af dessa fastigheter. Man bör ha detta klart för sig, innan man påstår, att fideikommissen upptaga den jemförelsevis större delen af Sveriges jord.

Den ärade talaren yttrade äfven något derom, att fideikommissen på ett ohyggligt sätt vanskötas under fardagstiden. Men andra egendomar, som öfvergå från det ena sterbhuset till det andra, kunna under denna tid lika väl misshandlas som fideikommissen, och det är ju lika skamligt när sådant sker å de förra som å de senare egendomarne. Jag tror således icke, att det exemplet kan anföras såsom ett särskildt bevis för att fideikommissen vanskötas.

Samme talare påstod ock, att det gemenligen uppväcker en stark

Angående upphäfvande af fideikommiss-stiftelser i fast egendom m. m. (Forts.)

ovilja inom familjekretsen, när blott en medlem eger tillträda fideikommisset, och de öfriga få ingenting. Härom kan jag icke yttra mig vidare än hvad jag erfarit inom de familjer, hvilka jag personligen känner, och jag måste bekänna, att jag, för min del, icke hört några klagomål i nu anmärkta hänseende. Tvärt om har jag flerstädes från dem, som nu skulle anses förfördelade, hört de varmaste uttalanden om fideikommissinstitutionen, och att de visst icke önskade dess borttagande. Den torde således icke hafva ländt till förfång för dem. Andra utanför stående personer hafva, utgående från nationalekonomiska eller sociala synpunkter, beklagat sig deröfver, men icke de förment förorättade, för hvilka de göra sig till målsmän. När man vill argumentera för en sak, den må vara huru ädel som helst, må man akta sig för att framkasta skäl, som icke äro hållbara.

Det skulle för öfrigt vara mycket intressant att få veta, huru det egentligen skall tillgå vid fideikommissens upphörande. Skall den nuvarande fideikommissarien, derför att han har nyttjanderätt, äfven få eganderätt till egendomen? Hvem skall efter honom anses för rätte innehafvaren af egendomen? Jag tror att detta är ett spörsmål, som är svårt att besvara, och att man härvid skall begå många större orättvisor än dem man nu förmenar vidlåda fideikommissinstitutionen. Man kan säkerligen icke få någon verklig rättsgrund att följa, i händelse fideikommissen upphäfvas, om man ej går tillbaka ända till fideikommiss-stiftaren. För öfrigt tycker jag, att det är onödigt att alltför mycket sysselsätta sig med denna fråga, då i alla fall den tid nog skall komma, då fideikommissen af sig sjelfva upphört, ty dels få inga nya stiftas, och dels finnas åtskilliga bestämmelser derom att när slägten är utdöd, så ärfves jorden enligt allmänna arfslagen eller också öfvergår den till stiftelser, hvaraf staten har gagn.

Man har i detta land föga benägenhet att respektera en död mans vilja, hvilket visat sig på mångahanda sätt genom upphäfvande eller förändring af hans dispositioner, men detta är icke rätt, ty der nationen är genomträngd af en sann rättskänsla, der gör man rätt emot alla, både lefvande och döda och skulle det visa sig, att man upphäfver de gjorda stiftelserna, kommer följden att blifva att den på senare år allt mera tilltagande benägenheten att göra donationer till förmån för allahanda inrättningar åter aftager, då man icke har säkerhet att medlen blifva använda såsom testator bestämt, utan möjligtvis komma att disponeras i ett helt motsatt syfte.

Jag yrkar afslag på utskottets förslag.

Herr Boström: Då jag vid sistlidne riksdag varit i tillfälle att uttala min ståndpunkt i denna fråga, hade jag icke tänkt att i dag besvära kammaren med något anförande, men då jag från åtskilliga håll hört uttalas den förmodan, att jag skulle frångått den ställning jag då intog, ber jag att få nämna, att så icke är förhållandet, och den erfarenhet, som jag sedan dess vunnit, har ytterligare stärkt mig i den åsigt, att en förändring i detta hänseende är lämplig. Då jag säger detta, vill jag på samma gång förklara, att jag anser, att utskottets kläm och delvis dess motivering bort varit affattade annor-

Angående upphäfvande af fideikommissstiftelser i fast egendom m. m. (Forts.)

lunda. Jag anser nemligen förslaget om borttagandet af fideikommissen allt för våldsamt och genomgripande, och jag hade önskat, att en mildare form hade i utskottets kläm blifvit använd.

Emellertid hade man talat så mycket om det våld, som man skulle begå emot död mans rätt genom att göra förändringar i fideikommissinstitutionen, att jag ber att i detta afseende få yttra några ord. Jag vill då icke beröra de förändringar i lagstiftningen i detta hänseende, som blifvit vidtagna i andra länder. De äro redan af föregående talare påpekade. Jag skall blott be att få fästa uppmärksamheten på de ändringar i fideikommissbrefvens lydelse, som blifvit tid efter annan af högsta domstolen medgifna. Det är allmänt kändt, att fideikommissbrefven äro ganska illa affattade och att i dessa bref äro intagna bestämmelser, som, efter nutidens åskådningssätt, äro fullkomligt föråldrade. Det är under sådana förhållanden icke underligt, att vederbörande fideikommissinnehafvare ingå till Kongl. Maj:t med begäran att få dessa bestämmelser ändrade, hvilket äfven skett, och jag erkänner gerna, att dessa förändringar alltid varit förbättringar, men det måste i alla fall medgifvas, att det är ett våld emot den person, som stiftat fideikommisset och stiftat det på vissa bestämda grunder, om dessa grunder på ett eller annat sätt rubbas. Ett förhållande, som, enligt min tanke, så småningom kommer att slå i hjel hela fideikommissinstitutionen, är det sätt, hvarpå fideikommisslånen blifva beviljade. Det är naturligt att, med sådana ofantligt stora behof af rörligt kapital, som nu för tiden äro nödvändiga för bedrifvande af ett förståndigt jordbruk, ansökningar skola inkomma till Kongl. Maj:t om att få sådana lån sig beviljade. Jag tror dock, att man begår ett stort fel, då man icke ser till, att dessa fideikommisslån användas på det sätt, som uti ansökan finnes angifvet. Jag tror nemligen, att i många fall lånen användas för fideikommissinnehafvarens egen räkning, men icke för fideikommisset. Det är härigenom som den största skada blifvit gjord för hela institutionen. Huru ställer det sig då för den person, som tagit emot ett sådant fideikommiss, på hvilket lån äro beviljade till det högsta belopp, som kan af högsta domstolen medgifvas? Han tager emot egendomen utan förlagskapital, kanske ofta med dåliga åbyggnader, med en illa omvårdad jord och utan inventarier. Han har att betala ganska stora årliga annuiteter, derför att domstolen i allmänhet fastställer, att lånen skola tagas i sådana penninginrättningar, som medgifva årliga afbetalningar. Då vill jag fråga: huru skall hans framtid komma att ställa sig? Kan han under sådana ekonomiska förhållanden uppfylla den idé, som ligger i fideikommissinstitutionen? Nej, visserligen icke. Jag tror derför, att hela denna fideikommissinstitution så småningom blir ihjelslagen genom detta sätt att upptaga lån. Jag anser sålunda att en förändring bör vidtagas i detta afseende. För min del skulle jag vara belåten, om denna förändring inskränkte sig till det medgifvande från Kongl. Maj:t att, för så vidt fideikommissinnehafvaren och alla hans anförvandter ingått till Kongl. Maj:t med begäran, att fideikommissnaturen på egendomen måtte blifva häfd, detta skulle få ega rum.

Jag tillåter mig att yrka bifall till lagutskottets utlåtande.

Angående upphäfvande af fideikommiss-stiftelser i fast egendom m. m. (Forts.)

Herr Björnstjerna: Om det förhölle sig så, som af den lagutskottsledamoten, som försvarade skrifvelseförslaget, blifvit framhållet, att skrifvelsen endast skulle innebära en anhållan hos Kongl. Maj:t om utredning, huruvida det vore lämpligt att bibehålla fideikommissen, och hvilka åtgärder böra vidtagas om detta icke befunnes lämpligt, så vore mindre att säga derom. Men förslaget innebär alldeles icke något sådant — detta har redan af en föregående talare blifvit påvisadt — utan det begär, att Kongl. Maj:t måtte utarbeta och för Riksdagen framlägga förslag till lag, hvarigenom i riket bestående fideikommiss-stiftelser i fast egendom på landet och i stad måtte upphäfvas. Utskottet anför till stöd härför, att de af rikets ständer i skrifvelse 1810 omförmälda, med fideikommiss-stiftelser i fast egendom förenade olägenheter ännu äro qvarstående. Om man går till denna skrifvelse, finner man saker, som man verkligen icke kan läsa utan att draga på munnen. Rikets ständer förklara såsom skäl, bland andra, hvarför icke nya fideikommiss vidare må stiftas, "att Svear och Göter aldrig varit af främmande nationer med våld tvungne till sådana inrättningar". Det ser här ut, som om vi företrädesvis skulle bibehålla sådana inrättningar, hvilka svear och göter med våld af främmande nationer blifvit påtvungna och i så fall skulle vi således icke behöfva bibehålla någon af våra nuvarande inrättningar, ty jag kan icke se att någon af dem blifvit oss af främmande nationer pålagd.

Af egen fatabur yttrar utskottet: "att det ur politisk och social synpunkt icke lärer kunna anses fördelaktigt, att stora jordegendomar äro hopade och allt jemt bibehållas i en enda persons eller familjs hand."

För min del har jag ofta såsom ett vördnadsvärdt och efterföljansvärdt exempel hört åberopas, när en egendom, som icke varit af fideikommissnatur, gått i arf generation efter generation inom samma slägt. Ur social synpunkt tror jag detta är att föredraga långt framför det, att en egendom ofta går i handeln. De underhafvandes ställning blir icke så god, och förhållandet mellan dem och egaren icke så vänskapligt och patriarkaliskt, som vanligen är fallet på gods, hvilka under generationer varit i samma familjs ego. De gamla blifva der ej körda på porten, utan man drager försorg om dem, då de ej längre kunna lefva på sitt arbete. Så går det ej till, när en egendom kommit i handeln. Den nye köparen kör kanske bort eller skickar på fattigvården arbetare, af hvilka han ej längre har nytta. Jag kan således icke finna, att det, vare sig i politiskt eller socialt hänseende, är skadligt att stora egendomar länge qvarstanna inom samma familjs ego. Det ser ut som skulle utskottet anse det vara fördelaktigare, om egendomar säljas så ofta som möjligt, styckas och vid försäljningen, såsom ofta händer, sköflas för att anskaffa köpesumman. Det skulle i så fall vara mest eftersträfvansvärdt, om man kunde ställa så till, att samma förhållanden öfver allt blifva rådande, som sorgligt nog under de senare åren varit fallet i vissa trakter af vårt land, der en stor del af godsen gått till försäljning på exekutiv auktion. Detta vore väl det bästa sättet att förekomma de stora egendomarnes bibehållande och qvarstannande inom samma slägt.

Angående upphäfvande af fideikommiss-stiftelser i fast egendom m. m. (Forts.)

Utskottet fortfar att, ur nationalekonomisk synpunkt sedt, måste det lända till skada, att sådana egendomar alltjemt innehafvas af personer, hvilkas förfoganderätt öfver desamma är så begränsad som vid fideikommiss är förhållandet. Skulle möjligen någon af dessa olägenheter bestå deri, att fideikommissarien ej får inteckna de egendomar, han besitter, långt utöfver värdet, såsom med andra allmänt brukas? Detta förefaller mig då snarare såsom en fördel, åtminstone för långifvarne, ty de kunna hoppas att icke gå miste om det utlånade och i ett fideikommiss intecknade kapitalet. 1810 års män förklarade, att de stora godsen kunde icke med samma fördel som de mindre skötas, "ty på en stor egendom i en mans hand skulle ett mindre antal menniskor finna sin föda, än om den vore mellan flera egare delad". Detta må hafva varit giltigt på den tiden, men är det icke numera, då man kommit under fund med att de stora egendomarne bäst skötas genom att fördelas i mindre arrendegårdar, hvarigenom jorden kan lika skötas och föda lika många menniskor som om egendomen vore styckad. Detta förhållande tror jag äfven vara fördelaktigare i de flesta fall för arrendatoren, än om han med det ringa kapital, som vanligen står honom till buds, skulle köpa sig en egen gård, hvilken han till största delen sedan måste belåna. Arrendatorn har äfven den fördel, att, när missväxt inträffar, de stora egendomsegarne i allmänhet bruka skänka efter en större eller mindre del af arrendet. En hemmansegare deremot, som har sin egendom intecknad ända upp till skorstenarne, får under missväxtår hvarken af hypoteksbanken eller andra långifvare någon ränta efterskänkt. Jag kan således icke finna, att det från nationalekonomisk synpunkt innebär någon förlust att stora fideikommissegendomar finnas.

"Ser man åter saken från rättvisans och billighetens sida", fortfar utskottet, "så ligger det onekligen något för rättskänslan upprörande deruti, att, såsom fallet är vid de flesta fideikommiss-stiftelser, en enda person skall på sin lott erhålla den värdefullaste, möjligen enda qvarlåtenskapen efter en afliden, till hvilken han icke stått i närmare slägtskapsförhållande än andra, som af qvarlåtenskapen bekomma föga eller intet."

Detta skäl har varit ganska talande mot stiftande af *nya* fideikommiss, men när nu icke något sådant stiftats på de senare 80 åren, har det sannerligen icke någon betydelse, ty om icke fideikommissinnehafvaren och hans barn äro allt för stora pundhufvuden, böra de lätt med en logik, något bättre än den lagutskottet vid detta tillfälle ådagalagt, kunna räkna ut, att så framt egendomen icke varit fideikommiss — och de flesta stiftelser af detta slag härstamma, såsom sagdt, från vida längre tid tillbaka än 80 år — hade den flera gånger gått i arf sedan stiftelsen skedde, och egendomen således efter all sannolikhet icke längre funnits qvar i familjen. De böra då kunna säga sig: det var en Guds nåd och en stor lycka för oss, att egendomen är fideikommiss, hvarigenom vår far är i besittning af densamma och i stånd att gifva oss en god uppfostran, och lyckligt är det äfven för oss, att det är vår bror, som en gång skall öfvertaga densamma, och att den icke kommer i händerna på främmande personer.

Angående upphäfvande af fideikommiss-stiftelser i fast egendom m. m. (Forts.)

Hvad utskottet vidare anför derom, att fideikommissen ofta vanskötas, i synnerhet under öfvergången från en innehafvare till en annan, kan nog vara sant, och hade utskottets förslag gått i rigtning af att vidtaga åtgärder, hvarigenom sådan vanskötsel af fideikommissen kunde förekommas, då hade jag varit med derom. I Danmark t. ex. finnes något, som kallas förmyndarekammaren, som har uppsyn öfver fideikommissens förvaltning, och när denna myndighet finner, att ett fideikommiss vanhäfdas, tager den helt simpelt skötseln om hand. Om förslag till införande af något sådant skulle jag gerna vara med, men förhållandena äro här beklagligen annorlunda, åtminstone så mycket man kan sluta till deraf att, när högsta domstolen beviljar rätt till inteckning af fideikommiss, densamma alldeles icke vidtager några åtgärder för att kontrollera verkställigheten af föreskrifna amorteringar; jag skulle tvärtom kunna anföra fall, då högsta domstolen vägrat göra en sådan föreskrift, oaktadt den eventuele fideikommisstagaren, (en allmän inrättning), som enligt fideikommissbrefvet ålåg att öfvervaka, att icke fideikommissen försämrades, gjorde till vilkor för sitt samtycke till intecknandet, att fideikommissinnehafvarne skulle årligen styrka inför densammas direktion, att den ålagda amorteringen blifvit fullgjord. Detta hade tillstyrkts af svea hofrätt, och fideikommissinnehafvarne hade förklarat, att de icke hade något att deremot invända, men högsta domstolen beviljade inteckningen utan vilkor. Då samme fideikommissarier några år derefter anhöll att å nyo få taga inteckning i egendomarne, förklarade den ifrågavarande direktionen att, som de af densamma föreslagna vilkor förra gången icke blifvit fastställda, kunde den nu icke samtycka till förnyad inteckning, men det oaktadt beviljades densamma af högsta domstolen, och fortfarande utan vilkor. På detta sätt gå naturligtvis fideikommissen småningom bort, men om man vidtoge åtgärder, hvarigenom ett sådant förfaringssätt hindrades, skulle det mycket glädja mig.

Utskottet yttrar sedan på sid. 7: "att der dylika dispositioner under den tid, som förflutit från deras tillkomst, uppenbarligen kommit i strid med det allmänna rättsmedvetandet och uppfattningen af hvad samhällets sunda utveckling kräfver, de böra och måste vika för hänsynen till statens väl." Här har utskottet påtagligen slagit öfver i den bombastiska stilen och begagnat stora ord utan att göra sig reda för deras innebörd. Jag frågar eder, mine herrar, om verkligen våra nuvarande fideikommisser på något sätt hindrat samhällets sunda utveckling? Jag kan icke finna det, ej heller att de stå i vägen för statens väl. De stora orden gripas ur luften, då man icke har verkliga skäl att komma med. Den största orättvisa vore det, om, såsom utskottet synes tänka sig saken, fideikommissen skulle få delas mellan den nuvarande innehafvarens arfvingar. *Det* vore en grym, uppenbar orättvisa. Jag framhöll förra riksdagen, då samma fråga förelåg, ett fall med en nu lefvande fideikommissarie, som har eller haft tolf syskon, hvilka med deras afkomlingar, då man icke medräknade de gifta döttrarnas barn utan endast dem, som buro samma familjenamn, utgjorde omkring 40 personer. Skulle man tänka sig, att fideikom-

Angående upphäfvande af fideikommiss-stiftelser i fast egendom m. m. (Forts.)

misset i den nuvarande innehafvarens hand iklädde sig egenskap af arfvejord och fördelades mellan hans barn, vore det ju den grymmaste orättvisa mot syskonen och deras barn. Om fideikommissinstutionen upphäfts 20 år förut och fideikommisset gjorts till arfvegods, hade ju alla dessa fått sin del deraf, och den nu varande fideikommissarien hade endast fått sin trettondedel. Det enda rättvisa vore att, såsom en föregående talare nämnde, gå upp till testator och sedermera fördela arfvet mellan alla hans descendenter, och då skulle i de flesta fall icke mycket blifva qvar för den nuvarande innehafvaren och hans barn. För min del kan jag aldrig komma i åtnjutande af fideikommiss, men det gläder mig att se dessa stora possessioner, af hvilka jag personligen känner till många. Det gläder mig att se dessa stora, vanligen väl skötta och bebyggda gods, ty jag talar här endast om de större, och jag skulle på det högsta beklaga — det skulle på det högsta smärta mig, om en institution, hvarigenom åtminstone några fäderneärfda gods finnas qvar inom de historiska slägterna, skulle afskaffas.

På tal om fideikommissen sväfvar tanken naturligt i främsta rummet till den stolta borgen med de rika historiska samlingarna, som med sina fyra torn reser sig invid Mälarens strand. Jag frågar eder, mine herrar: hvad skulle det, utan dess fideikommissnatur, som skyddar detsamma, blifva af detta slott med dess samlingar, hvaröfver hela Sverige är stolt? Hvilken skulle vilja eller kunna tillösa sig detta stora slott med dess dyrbara samlingar? Om det icke skedde i första generationen, så komme det dock i de följande att inträffa, att alla dessa samlingar komme att förskingras och spridas öfver Europa, och slutligen blefve det väl så, att det stolta slottet stode der, utan att någon mägtade underhålla detsamma. Nej, mine herrar, jag vill icke bidraga till en sådan vandalism! Jag yrkar afslag!

Herr Hasselrot: Endast ett par ord med anledning af anmärkningar som gjorts mot den form, hvari lagutskottets skrifvelseförslag föreligger! Detta har tolkats — och med en sträng tolkning efter ordalydelsen är sådant möjligt — så, att Riksdagen skulle hos Kongl. Maj:t begära en utredning af frågan, och att Kongl. Maj:t sedermera, huru denna utredning än utfölle, måtte framlägga förslag till upphäfvande af fideikommissen. Att på allvar tillägga lagutskottet en sådan afsigt trodde jag knappast var möjligt. Finner Kongl. Maj:t icke att ett upphäfvande utan olägenhet kan ske, så lärer Kongl. Maj:t icke framlägga förslag, men går utredningen i sådan rigtning, att man kan antaga, att en förändring icke på något sätt skulle kränka bestående rättigheter, så har Riksdagen genom den föreslagna skrifvelsen hos Kongl. Maj:t anhållit om framläggande af proposition i angifvet syfte. Jag tror, att vill man saken, så bör man också vilja medlet, och då Andra Kammaren redan godkänt den nu föreliggande formuleringen, hvarför icke gerna någon jemkning i densamma kan ske; så tillåter jag mig att fortfarande yrka bifall till det skrifvelseförslag, som nu föreligger.

Angående upphäfvande af fideikommiss-stiftelser i fast egendom m. m. (Forts.)

Herr Bergström: Det har för mig varit synnerligt glädjande, att så många af kammarens ledamöter deltagit i öfverläggningen rörande denna fråga, hvilken redan vid icke färre än fem riksdagar förevarit. Vid de tre första af dessa fick jag ensam utkämpa striden till försvar för det bestående.

Nu kunde det vara temligen öfverflödigt för mig att yttra mig, då hvar och en inom denna kammare känner den ståndpunkt, som jag i denna fråga intager; men det är några yttranden af den 5:te talaren i ordningen, herr Hasselrot, som föranledt mig att begära ordet. Han gjorde sig synnerlig möda med att söka bevisa, att statsmagterna hafva befogenhet att upphäfva bestående familjefideikommiss i fast egendom på landet och i staden. Det var emellertid onödigt besvär, ty vi, som motsätta oss upphäfvandet af familjefideikommissen, hafva icke i allmänhet förnekat, att statsmagterna ega en sådan befogenhet. Striden står således icke derom, huruvida denna befogenhet tillkommer statsmagterna eller icke, utan huruvida omständigheterna äro sådana, att statsmagterna böra begagna sin befogenhet. Det är det, som vi, hvilka stå på rättslig ståndpunkt, städse hafva bestridt. Den tid, då lagutskottet ännu stod på samma ståndpunkt som jag, förklarade utskottet, att utskottet icke fann skäligt att vidtaga ifrågasatta alltid betänkliga lagstiftningsåtgärd, och att endast verkligt nödtvång kunde berättiga till att bryta lagligen tillkomna och lagligen bestående dispositioner af enskilde. På denna ståndpunkt står jag fortfarande, och jag påstår, att det var 1810 års lagstiftares ståndpunkt. Den rikets ständers skrifvelse, hvilken införts i lagutskottets utlåtande och som anses ega så oerhördt bevisande kraft, har åstadkommit hvad dermed åsyftades. Genom kongl. förordningen den 3 april 1810 bereddes möjlighet att reformera redan tillkomna fideikommiss-stiftelser och genom förordningen den 27 april samma år förbjöds upprättande af nya sådana. Enligt den förra förordningen blef det möjligt för fideikommissarie att i händelse af behof få upptaga lån. Genom samma förordning blef det äfven möjligt att borttaga åtskilliga i stiftelseurkunderna meddelade orimliga bestämmelser, t. ex. det omoraliska vilkoret att fideikommissarie icke finge ingå äktenskap, utan skulle städse lefva ogift m. m. Men just detta, att lagstiftaren velat reformera eller bereda möjlighet att reformera de bestående fideikommissstiftelserna visar, att han icke tänkt på att helt och hållet förgöra dem. I min tanke handlade denna lagstiftare vist och klokt. För min del har jag ofta uttalat, att jag icke gillar syftet med fideikommissstiftelserna, men dem, som tillkommit under det lagen tillät stiftandet af sådana, vill jag respektera. Det kan förtjena att erinra om de ord, hvarmed konungamagten bekräftade Riksdagens beslut, att fideikommissstiftelser ej må för framtiden ega rum. Dessa ord visa, att lagstiftaren väl funne, att det kunde hafva blifvit nödvändigt att upphäfva fideikommissen, om stiftandet deraf fått ohejdadt fortgå, men att vid den tiden så icke varit fallet. Konungen säger, då han stadfäster Riksdagens beslut af den 27 april 1810, att han gör det "med afseende derå, att rättigheten till besittning af jord utaf hvad natur som helst nu mera icke är något stånd enskildt förbehållen, utan lika

öppen för alla medborgare, och att tillåtelsen för hvar och en att utan inskränkning få stifta fideikommisser skulle till äfventyrs snart nog draga större delen af jord under fideikommissegenskap samt i och med detsamma möjligheten att förvärvfa fastigheter försvinna, hemmansklyfningar, som synnerligast bidraga till folkökningen motarbetas, och idogheten qväfvas; omständigheter hvilka ostridigt skulle bereda menliga följder för den egentligen närande och arbetande folkklassen. Deraf syntes tydligen Konungens tankegång, att endast om svårighet för svensk man att förvärfva svensk jord uppstode, vore det tid för lagstiftaren att gripa in. Men nu är af föregående talare till full evidens bevisadt, att någon sådan svårighet icke vållas genom de fideikommiss, som finnas. Fastän deras taxeringsvärde uppgår till 109 millioner kronor, är det en obetydlighet emot de tusentals millioner kronor, hvartill jordbruksfastigheterna i vårt land äro bevillningstaxerade.

Angående upphäfvande af fideikommiss-stiftelser i fast egendom m. m. (Forts.)

Jag förenar mig med dem, som yrkat afslag å utskottets hemställan.

Efter härmed slutad öfverläggning gjorde herr grefven och talmannen i enlighet med de derunder framstälda yrkandena propositioner, först på bifall till hvad utskottet i förevarande utlåtande hemstält och sedan på afslag derå, samt förklarade sig anse den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Herr *Hasselrot* begärde votering, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition.

Den, som bifaller hvad lagutskottet hemstält i sitt utlåtande n:o 42, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, afslås utskottets hemställan.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—38;
Nej—93.

Föredrogs å nyo och företogs punktvis till afgörande lagutskottets den 16 och 19 innevarande april bordlagda utlåtande n:o 43, i anledning af väckta motioner om ändrad lydelse af § 11 i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862.

1 punkten.

Utskottets hemställan bifölls.

Ifrågasatt inskränkning i bolags rösträtt vid kommunalstämma.

2 punkten.

Herr Ölander: Herr grefve och talman, mine herrar! Jag ser med ledsnad, att lagutskottets flertal afstyrkt bifall till min motion, och ändå synes mig den förändring, som den åsyftar, vara ganska obetydlig och mycket litet ingripande i nu bestående förhållanden. Den afser ju endast ett visst slag af kommunalmedlemmar, s. k. juridiska personer, det vill säga bolag, och har icke alls till sin uppgift att på något sätt i fråga om öfriga kommunalmedlemmar, de personliga, de verkliga kommunalmedlemmarne, rubba den grund, hvarpå den kommunala rösträtten för närvarande hvilar. Jag har i min motion temligen tydligt angifvit de skäl, som jag anser förefinnas, för att bolag böra i förevarande fall intaga en undantagsställning. Det förnämsta af dessa skäl är otvifvelaktigt det, att delegarne i ett bolag i regeln icke taga eller kunna taga någon personlig del i de kommunala angelägenheterna, utan måste låta sig representeras af ett för dem alla gemensamt ombud. Hvilket intresse kunna väl också dessa på vidt skilda håll spridda delegare ega för den kommun, der bolaget har sitt säte och dess rösträtt utöfvas? De hafva naturligtvis ett stort intresse för sjelfva bolaget, för bolagsrörelsens gång, dess ändamålsenliga drift och i öfrigt för alla de omständigheter, som kunna medverka till ett gynsamt och inkomstbringande resultat af densamma, men derutöfver kan man icke begära, att dessa delegare, som vanligen äro boende i andra kommuner, hvilkas förkofran och utveckling i första rummet utgöra föremål för deras omsorg, skola åt denna kommun egna någon omtanke eller ega intresse för dess angelägenheter. Derför öfverlemna de också i vanliga fall rösträtten åt en förvaltare. Denne förvaltare utses naturligtvis endast med fäst afseende på hans förmåga att kunna sköta bolagets affärer och hans nit och skicklighet vid ledande af dess verksamhet, men sällan eller aldrig torde väl hänsyn jemväl tagas till hans förmåga som kommunalmedlem eller det intresse, som han må kunna ega för den kommun, der bolaget har sin verksamhet. Något sådant intresse kan icke heller hos honom förutsättas i vidsträcktare mån än hos hvarje annan kommunalmedlem med samma personliga inkomst som han, åtminstone icke något som ens tillnärmelsevis motsvarar den stora rösträtt, som han för bolaget utöfvar. Om således hvarken hos bolagsdelegarne eller deras representant kan förutsättas hvad som dock måste anses böra ligga till grund för en högt beskattad kommunalmedlems rätt att i förhållande till skattebidragets storlek deltaga i ledningen af kommunens angelägenheter, så måste man väl vara berättigad att i detta fall göra ett undantag och åt bolag inrymma åtminstone *något* mindre inflytande på kommunalstyrelsen än åt öfriga kommunalmedlemmar.

Jag vet mycket väl, att häremot kan göras en invändning och — jag medgifver det — en mycket vigtig invändning, nemligen att den

Ifrågasatt inskränkning i bolags rösträtt vid kommunalstämma. (Forts.)

politiska rösträtten härigenom också skulle komma att undergå förändring, när fråga är om val af riksdagsman i Första Kammaren. Jag ber herrarne vara öfvertygade om, att jag är lika mycket som någon annan angelägen, att denna rätt icke på något sätt förryckes, och att jag är fullt medveten om faran af att åt densamma gifva större utsträckning, än den för närvarande eger. Jag beklagar derför att den är så sammankedjad med den kommunala rösträtten, att hvarje förändring i denna senare ovilkorligen måste medföra en motsvarande förändring i den förra. Men jag tror för min del, att den förändring, som jag här föreslagit, icke skall kunna medföra någon fara härutinnan. Man kan naturligtvis icke gerna tänka sig, att en kommun är så i saknad af högt beskattade kommunalmedlemmar i öfrigt, som med bolaget hafva gemensamma intressen i *detta* afseende, att icke deras röster, sammanlagda med bolagets, skulle kunna afgöra valets utgång. Dessutom är jag icke alldeles öfvertygad om, att man har någon garanti för att bolag, på sätt deras rösträtt nu utöfvas, verkligen medverka till den valutgång, som i hvarje fall kan vara önsklig, eller att deras stora röstetal alltid träffar den, som motsvarar de berättigade fordringarna på den person, som skall deltaga i valet af riksdagsman till Första Kammaren. Mitt förslag synes således äfven i detta afseende icke allenast icke farligt utan till och med nyttigt så till vida, att det förhindrar, att den politiska rösträtten lägges i händerna ensamt på en af andra beroende tjenare, hvilken såsom sådan väl icke kan anses besitta de egenskaper, som erfordras för utöfvandet af en så vigtig rättighet. Om man således icke har anledning till fruktan, att genom mitt förslag den politiska rösträtten på något farligt sätt komme att rubbas, så vet jag verkligen icke, att det finnes något giltigt skäl till förslagets förkastande.

Det afser ju icke att helt och hållet upphäfva eller ens i någon nämnvärdare mån inkräkta på bolags inflytande på kommunalstyrelsen. Det afser endast en liten obetydlig nedsättning af deras rösträtt, erforderlig enligt min åsigt till följd af den olika ställning, som de intaga i förhållande till öfriga kommunalmedlemmar, en ställning som, efter hvad jag nyss nämnt, gör dem mindre lämpliga åtminstone att vara *allrådande* inom kommunen, och något mera är ju här icke fråga om. En femtedel af kommunens hela röstetal medför i alla fall en icke obetydlig magt, och man kan temligen tryggt påstå, att, om en bolagsrepresentant, beklädd med en dylik rösträtt, icke förmår att för sin mening vinna de återstående röster, som erfordras för att afgå med segern, denna hans mening icke heller kan vara för kommunen i sin helhet lyckobringande, och detta så mycket mindre som denna mening icke, såsom de andra kommunalmedlemmarnes, uppbäres af något personligt intresse för kommunen och dessutom, så vidt den afser bolagets representant, icke heller behöfver i väsentlig mån taga hänsyn till de med dess utförande förenade kostnader.

Det skulle vara mig kärt, om kammarens ledamöter af dessa skäl kunde känna sig öfvertygade om befogenheten af min motion och den förändring, som den åsyftar. Då jag vid förra riksdagen i denna kammare under debatten om den kommunala rösträtten väckte för-

Ifrågasatt inskränkning i bolags rösträtt vid kommunalstämma. (Forts.)

slag af alldeles samma beskaffenhet, som min motion nu innehåller, föreföll det mig, som om detta förslag då vann åtskilliga sympatier inom kammaren, och det är under förhoppning, att dessa sympatier sedan dess icke förminskats, som jag hos kammaren vågar begära bifall till motionen.

Herr Bergström: Det är endast parlamentarisk konveniens och höflighet, som förmått mig att, med frånträdande af min föresats att icke vidare diskutera frågor rörande inskränkning i den kommunala rösträtten, begära ordet för att helt kort bemöta den förste ärade talaren. Han förklarade, att det vore en obetydlighet, som det här vore fråga om. Det må från hans ståndpunkt kunna sägas, men huru obetydlig den af honom förordade förändring än är, innebär den dock ett brott mot en princip, och någonting sådant kan jag för min del *icke* vara med om. Har man börjat med att göra *ett* undantag från principen, följer snart det 2:a, det 3:dje, det 4:de undantaget o. s. v., och slutligen är principen borta.

Jag skall också tillåta mig relevera det förhållandet, att åtskilliga bolag af den art, som i motionen omförmäles, äro rena familjebolag, om än till formen aktiebolag; äfven om skäl kunde förefinnas att beröfva aktiebolagen något af deras rösträtt, kan det icke gälla de s. k. familjebolagen.

Jag yrkar bifall till lagutskottets betänkande äfven i afseende på denna punkt.

Grefve Strömfelt: Jag instämmer till fullo med lagutskottets ordförande i afseende på "principen" och faran att rubba den, men vid minnet af huru för några år sedan detta stora och långvariga rop på ändring i den kommunala rösträtten uppkom, vill jag, utan att yrka bifall till motionärens förslag, ändå till protokollet yttra, att jag fullkomligt uppfattar skälet, hvarför han framkommit med motionen, och att jag för hans åsigt till viss grad hyser sympati. Det var nemligen i anledning af det sätt, hvarpå de norrländska sågverksbolagen utöfvade sin rösträtt inom sina kommuner, så att de förqväfde all möjlighet för *jordegarnes* åsigt att göra sig gällande, som skriket på inskränkning i den kommunala rösträtten uppkom. Det kan ju verkligen vara betänkligt att åt dessa s. k. "juridiska personligheter", såsom man plägar benämna bolagen, inrymma en allt för stor och afgörande magt.

Jag har med detta endast velat säga, att jag till fullo godkänner de principer, som ordföranden i lagutskottet uttalat, men att jag dock velat uttala mina sympatier för *syftet* i motionärens förslag; i synnerhet som han yttrade, att vid förra riksdagen några af kammarens ledamöter enskildt yttrat sig "välvilligt" för saken, och jag tror, att han möjligen afsåg just mig dermed.

Jag har icke något yrkande att göra.

Herr Lundin: Jag är grufligt rädd för rubbningar i frågor som denna, och jag ber att få gifva till känna, att jag står på samma

Ifrågasatt inskränkning i bolags rösträtt vid kommunalstämma. (Forts.)

ståndpunkt som förut i denna fråga. Att söka rifva sönder utan att sätta något bättre i stället anser jag vara grufligt obetänksamt. I fråga om beskattningen är jag förvissad, att de, som hafva mycket att skatta för, också hafva stora intressen att bevaka. Hvarför skall man då vilja fråntaga dem en sådan rättighet? Om inskränkningarna gå för långt, tyckes hvarken känslan eller rättsbegreppet hos individen tilltalas af desamma.

Jag är ännu räddare för att utsträcka den kommunala rösträtten, och står på den pointen, att jag är lika rädd för ingrepp i som för utsträckning af densamma. Jag anser derför klokast att fortfarande förblifva vid den röstskala, som vi hafva. Ingrepp i densamma anser jag mycket betänkliga.

Jag får derför på det ifrigaste och varmaste yrka afslag å motionen och bifall till utskottets förslag.

Herr Spånberg: För min del anser jag det förslag, som är framlagdt af herr Ölander, vara alldeles för litet inskränkande af den kommunala rösträtten, men då Första Kammaren tyckes anse äfven detta vara för mycket, så tvingas jag att för närvarande åtnöja mig härmed och yrka bifall dertill. Jag ber på samma gång att få påminna kammaren, att när lagutskottets ordförande säger, att man icke bör bryta mot den principen, att den kommunala rösträtten bör utöfvas efter beskattningen, så bröts denna princip, då inskränkningen skedde af den kommunala rösträtten för städerna. Han tyckes anse, att hvad som är rätt i städerna icke är rätt på landsbygden. Denna inkonseqvens trodde jag honom icke om.

För min del yrkar jag bifall till motionen, ehuru jag anser den deri föreslagna inskränkningen för liten.

Herr Claëson: Jag ber att få instämma med lagutskottets ärade ordförande deri att, när det gäller principer, man icke annat än i nödfall bör göra undantag från en sådan, som en gång blifvit fastslagen. I förevarande fall har Första Kammaren hittills strängt hållit på att den större skyldigheten i afseende på skatters utgörande bör motsvaras af rättigheten att genom större röstetal ega större inverkan på kommunens angelägenheter. De skäl, som anförts deremot att bolag, äfven om man endast håller sig till aktiebolag, icke skulle få åtnjuta denna rätt, kan jag för min del icke gilla. Aktiebolag af någon större betydelse finnas på landsbygden icke särdeles många, ty de flesta der befintliga aktiebolag utgöras af mejeri- och andra dylika mindre bolag. De bolag, som hufvudsakligen skulle beröras af den nu föreslagna förändringen, äro de stora sågverksbolagen i Dalarne och Norrland, och min erfarenhet i fråga om dessa bolag i Dalarne är den, att de så väl vid den kommunala rösträttens utöfning som eljest fullgjort sina skyldigheter lika grannlaga som de enskilde. Jag tror således icke, att i befintliga missförhållanden något skäl till förändring förefinnes.

Såsom skäl mot bifall af den föreliggande motionen, skulle jag

Ifrågasatt inskränkning i bolags rösträtt vid kommunalstämma. (Forts.)

kunna ytterligare anföra, att den föreslagna redaktionen är mycket svårfattlig och dunkel.

"Ej må bolag utöfva rösträtt för större antal röster, än som svarar mot en femtedel af kommunens hela röstetal efter röstlängden", heter det, och der är det således $\frac{1}{5}$. Vidare föreslås: "eller i något fall för högre röstetal, än det, som enligt röstlängden sammanräknadt tillkommer öfrige röstegande." Då inom kommun, der ett stort sågverk är beläget, de på stämmorna närvarandes röster, bolagens oberäknade, icke uppgå till $\frac{1}{5}$ af kommunens hela röstetal efter röstlängden, skulle sålunda bolaget och de öfrige röstegande alltid stå lika emot hvarandra på stämmorna, hvilket ju är en orimlighet, men, äfven om denna oegentlighet i redaktionen ej förefunnes, skulle jag på grund af förut anförda skäl icke kunna biträda motionärens förslag, utan yrkar afslag å detsamma.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr grefven och talmannen, att i afseende på nu föredragna punkt yrkats, dels att hvad utskottet hemstält skulle bifallas, dels ock att kammaren, med afslag å utskottets hemställan, skulle bifalla den i ämnet väckta motionen.

Härefter gjorde herr grefven och talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden samt förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Herr *Spånberg* begärde votering, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som bifaller hvad lagutskottet hemstält i 2 punkten af sitt utlåtande n:o 43, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslås utskottets hemställan och bifalles den i ämnet väckta motionen.

Vid slutet af den häröfver anstälda omröstning befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—82;
Nej—26.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Fränckel* under tre veckor från denna dag.

Kammaren åtskildes kl. 3,09 e. m.

In fidem
A. von Krusenstjerna.